

**CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET MAĞDURU KADINLARIN MÜLTECİ
KORUMASINDAN FAYDALANMASI: AVRUPA BİRLİĞİ ADALET
DİVANI'NIN C-621/21 SAYILI KARARI ÜZERİNDEN BİR İNCELEME**

*REFUGEE PROTECTION FOR WOMEN VICTIMS OF GENDER-BASED VIOLENCE: AN ANALYSIS
OF THE CASE C-621/21 OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION*

Araştırma Makalesi
Zeynep Derya TARMAN*
Meltem Ece OBA**

ÖZ

Avrupa Birliği Adalet Divanı Büyük Dairesi'nin 16 Ocak 2024 tarihli ve C-621/21 sayılı *Predstavitelstvo na Varhovnia komisar na Organizatsiyata na obedinenite natsii za bezhantsite v Bulgaria* kararı cinsiyete dayalı şiddet mağduru kadınların uluslararası korumadan faydalanabilmesi yönünde önemli bir ön karardır. Kararda, Avrupa Birliği iltica hukukunda mülteci ve ikincil korumaya ilişkin tanımlar kapsamında aranan kriterler cinsiyete duyarlı biçimde yorumlanmıştır. Bu çalışmada, söz konusu karar incelenecektir. Bu kapsamda öncelikle, Avrupa Birliği iltica hukukuna ilişkin temel açıklamalara ve karara konu olay ile Divan'a yöneltilen hukuki meselelere yer verilecektir. Ardından kararda yer alan değerlendirmeler kapsamında Avrupa Birliği iltica hukuku bağlamında cinsiyete dayalı şiddetin bir zulüm sebebi teşkil edip etmediği, kadın olmanın mülteci koruması bağlamında belirli bir toplumsal gruba mensubiyet koşulunu sağlayıp sağlamadığı meseleleri ele alınacaktır. Bunu takiben, devlet dışı aktörlerin neden olduğu zulüm karşısında devletin koruma yükümlülüğü hakkındaki değerlendirmeler incelenecektir. Son olarak, cinsiyete dayalı şiddetin ikincil koruma bağlamında aranan ciddi zarar görme riski kapsamına girip girmediğine

DOI: 10.32957/hacettepehdf.1864354

Makalenin Geliş Tarihi: 15.01.2026

Makalenin Kabul Tarihi: 09.04.2026

* Prof. Dr., Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı

E-posta: ztarman@ku.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2574-8643

** Dr., Araştırma Görevlisi, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı

E-posta: meoba@ku.edu.tr

ORCID: 0000-0001-5492-7352

Bu makale Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

değınilecektir. Sonuçta, kararın Avrupa Birliği iltica politikalarındaki güncel yaklaşım ve içtihat üzerindeki etkisi tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyete Dayalı Şiddet, Mülteci, İkincil Koruma, Vasıf Yönergesi, İstanbul Sözleşmesi

ABSTRACT

The Grand Chamber of the Court of Justice of the European Union in its decision dated January 16, 2024 and numbered C-621/21, *Predstavitelstvo na Varhovnia komisar na Organizatsiyata na obedinenite natsii za bezhantsite v Bulgaria*, granted an important preliminary ruling regarding the international protection of women who are victims of gender-based violence. In this decision the refugee and subsidiary protection statuses within the framework of European Union asylum law is interpreted in a gender-sensitive approach. This article will examine the Court’s evaluations in the said decision. Accordingly, the first section shall cover some introductory remarks on the European Union asylum law and pieces of legislation relevant to the case at hand. Next, the facts of the case and the questions referred to the CJEU by the referring member state court will set forth in detail. Following this, the Court’s assessments shall be examined. Accordingly, the CJEU’s reasoning regarding the gender dimension of persecution within the refugee definition as well discussions on encompassing women as members ‘belonging to a particular social group’ will be explained. Further, the Court’s assessments regarding the states’ duty to protect victims against persecution caused by non-state actors will be examined. The discussions in the decision regarding the risk of a serious harm within the framework of subsidiary protection will be discussed in the context of gender-based violence. Ultimately, the reflection of the Court’s evaluations on the outcome of the subsequent cases will be discussed.

Keywords: Gender-Based Violence, Refugee, Subsidiary Protection, Qualification Directive, Istanbul Convention

EXTENDED SUMMARY

The Grand Chamber of the Court of Justice of the European Union (“CJEU” or “the Court”) in its decision dated January 16, 2024 and numbered C-621/21, *Predstavitelstvo na Varhovnia komisar na Organizatsiyata na obedinenite natsii za bezhantsite v Bulgaria*, has made an important preliminary ruling on the international protection of women who are victims of gender-based violence.

The preliminary ruling was based on certain questions referred to the CJEU by the Administrative Court of Sofia regarding an asylum claim brought by WS, a Turkish woman of Kurdish ethnicity. WS having fled Turkey and legally entered the European Union (“EU”) eventually claimed asylum before Bulgarian authorities due to a well-founded-fear of being the victim of a so-called ‘honour’ killing, forced marriage

and violence by her husband, his family as well as her own biological family if returned to Turkey. While the Bulgarian authorities dismissed WS's claim and later her appeal, the Administrative Court of Sophia asked the CJEU to rule as to whether women who are victims of gender-based violence by non-state actors qualify for the refugee or secondary protection under the Directive 2011/95/EU ("Qualification Directive" or "Directive").

The Qualification Directive regulates the rules for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection within the EU. It sets uniform standards for the conditions of granting of refugee or subsidiary protection by the Member States as well and the content of such protection granted. In line with the Convention Relating to the Status of Refugees (Geneva Convention) and its Additional Protocol "refugee" is defined under the Directive as "*a third-country national who, owing to a well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, political opinion or membership of a particular social group, is outside the country of nationality and is unable or, owing to such fear, is unwilling to avail himself or herself of the protection of that country, or a stateless person, who, being outside of the country of former habitual residence for the same reasons as mentioned above, is unable or, owing to such fear, unwilling to return to it*" (Article 2(1)(d)). The secondary protection, on the other hand, is defined under the Directive as the international protection granted to a third-country national or a stateless person who does not qualify as a refugee but if returned to their country of origin, (or in the case of a stateless person, to his or her country of former habitual residence) would face a real risk of suffering serious harm or, owing to such risk, unwilling to avail himself or herself of the protection of that country (Article 2(1)(f)).

In this framework, four questions were referred to CJEU by the Administrative Court of Sofia in relation to the question as to whether women who are victims of gender-based violence qualify for the international protection, *i.e.* refugee or secondary protection.

The CJEU initially examined the condition of "belonging to a particular social group" as a reason for "persecution" in the context of refugee protection *vis-à-vis* women and more specifically those who are victims of gender-based violence. The role of United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) and the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) in the interpretation of the Qualification Directive is evaluated. Whether gender-based violence against women shall to be recognised as a form of persecution leading to the granting of refugee status is discussed in light of the said conventions. Next, conditions for membership belonging to a particular social group is evaluated *vis-à-vis* women in a given country of origin. It is discussed as to whether being female on its own may constitute an innate characteristic that shall be sufficient to qualify for being a member of a particular social group or whether there should be an additional common characteristic among such women to fulfil the condition of belonging to a particular social group within the meaning of refugee protection. The Court then ruled on the criteria for the assessment of "well-founded fear" of being persecuted in the country of origin by reason

of being a member to a particular social group *vis-à-vis* women who are victims of gender-based violence. Further, given that the actors of persecution in the present case were non-state actors, the Court further analysed the absence of presence of protection by the state against the harm caused by non-state actors. It further discussed the link between the acts of non-state actors (as well as the state's protection against such acts of persecution perpetrated by non-state actors) and the reason for persecution, i.e. membership of a particular social group. The Court finally discussed the possibility of granting of secondary protection to women like WS as an alternate protection. In this regard, the concept of serious harm is discussed against the gender-based violence threat which the applicant faces in the form of the so-called honour killing, forced marriage or other acts of violence inflicted by a member of their family.

This article will examine the CJEU's reasoning and decisions regarding the said preliminary matters. Accordingly, the first section shall cover some introductory remarks on the EU asylum law and pieces of legislation relevant to the case at hand. Next, the facts of the case and the questions referred to the CJEU by the Administrative Court of Sofia will set forth in detail. Subsequently, the CJEU's reasoning relating to each preliminary matter shall be examined. Where necessary, comparisons with the views under the Advocate General's opinion will be drawn. The effects of this ruling on the following CJEU decisions will be discussed along with a brief overview of the current EU migration policies.

GİRİŞ

Avrupa Birliği Adalet Divanı (kısaca, "Divan") Büyük Dairesi'nin 16 Ocak 2024 tarihli *Predstavitelstvo na Varhovnia komisar na Organizatsiyata na obedinenite natsii za bezhantsite v Bulgaria* kararı¹ ("WS kararı"), cinsiyete dayalı şiddet mağduru kadınların uluslararası korumadan faydalanabilmesi meselesini ele almaktadır. Davada, uluslararası koruma statülerine ilişkin kavramlar cinsiyete duyarlı bir yorum esası etrafında değerlendirilmiştir. Sığınma başvurusunda bulunan kişinin menşe ülkeye geri dönmesi halinde zorla evlendirilme veya aile içi şiddetle karşı karşıya kalma tehdidinin bulunması mülteci koruması bağlamında haklı nedenle zulüm korkusu kapsamında değerlendirilmiştir. Ayrıca menşe ülkedeki cinsiyete dayalı şiddet mağduru kadınların mülteci tanımında yer alan belirli bir toplumsal gruba mensubiyet koşulunu yerine

¹ Court of Justice of the European Union, *WS v. Predstavitelstvo na Varhovnia komisar na Organizatsiyata na obedinenite natsii za bezhantsite v Bulgaria* (Case C-621/21), 16 January 2024, EU:C:2024:47. Kararın Türkçe tercümesi için ayrıca bkz. Ahmet Ulutaş, Uluslararası Hukuk ve AB Hukukunda Mültecilik ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Perspektifinden ABAD'ın 16 Ocak 2024 Tarihli ve C 621/21 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi, Ombudsman Akademik, Aile Özel Sayı 3, ss. 483-539, s. 506-532.

getirdiğine karar verilmiştir. Öte yandan, WS kararı cinsiyete dayalı zulüm niteliğindeki eylemlere sebep olan kişilerin devlet dışı aktörler olması halinde devletin koruma yükümlülüğüne dair değerlendirmeler içermesi yönünden de önem arz eder.

Bu çalışmada, Avrupa Birliği uluslararası koruma hukuku doktrininde ve uygulamasında büyük yankı uyandıran WS kararı incelenecektir. Bu kapsamda, öncelikle karar bakımından önem arz eden Avrupa Birliği (kısaca, “AB” veya “Birlik”) iltica hukuku düzenlemelerine genel hatlarıyla değinilecek, ardından karara konu olay ele alınarak Divan’ın yaklaşımı ve gerekçeleri analiz edilecektir. Bunu takiben WS kararında benimsenen yaklaşımın güncel davaların akıbeti ve göç politikaları bağlamındaki etkileri tartışılacaktır.

I. AB İLTİCA HUKUKUNDA MÜLTECİ VE İKİNCİL KORUMA STATÜLERİ

A. Avrupa Ortak Sığınma Sistemi ve Vasıf Yönergesi

AB’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma² (kısaca, “ABİHA”) 78. maddesinde “Avrupa Ortak Sığınma Sistemi” (*Common European Asylum System*, kısaca, “CEAS”) oluşturulmasını öngörmektedir. Anılan hüküm çerçevesinde 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi (kısaca, “Cenevre Sözleşmesi”) ve 1967 tarihli Mültecilerin Statüsüne Dair Ek Protokolü (kısaca, “Ek Protokol”) temel teşkil etmek üzere hem olağan dönemde hem de büyük göç hareketlerinin olduğu olağanüstü zamanlarda etkin, adil ve insancıl şekilde işleyebilecek bir AB iltica politikası ve yasal zemini oluşturulmuştur.³ Uluslararası koruma statüleri için aranan asgari kriterler ve bu statülerin sağladığı haklara ilişkin olarak yönerge (*directive*), tüzük (*regulation*) ve

² *Treaty on the Functioning of the European Union*, Mar. 25, 1957, as amended 2012 OJ (C. 326) 47. Antlaşma metninin Türkçe tercümesi için bkz. “Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma,” T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, son güncelleme 2011, erişim 10 Ocak 2026, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/4bfac472-5470-4878-aaa5-014156b03ed0/content>.

³ Kezban Büyükyılmaz, “Avrupa Birliği’nde Sığınma Mevzuatı,” *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 4, sy. 1 (2024): 84-86. AB kurucu antlaşmaları kapsamında ortak göç politikalarının oluşturulmasının tarihi gelişimi hakkında bkz. İlke Göçmen, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Avrupa Birliği ve Türkiye Göç Hukuku* (Seçkin Yay., 2015), 94-105. Ayrıca, yalnızca iltica meseleleri değil, aynı zamanda sınır kontrolleri ve vize uygulamalarına ilişkin düzenlemeler de ortak AB göç hukuku ve politikaları kapsamındaki meselelerdendir; bkz. Göçmen, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, 105-113.

kararlar aracılığıyla AB tasarrufları ortaya konulmuştur.⁴ Öte yandan, hukukun genel ilkeleri ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'ndan hareketle uluslararası insan hakları hukuku da AB iltica hukukunun kaynaklarından birini teşkil etmektedir.⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadı da AB iltica hukuku politikalarına dolaylı olarak yön vermektedir. Öte yandan, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMKY) tarafından ortaya konan tavsiye niteliğindeki ilkeler de bu alandaki hukuki düzenlemelerin ve Divan içtihadının gelişiminde rol oynamaktadır.

AB iltica hukuku değişen siyasi ve hukuki gelişmelere dayalı olarak çeşitli reformlara uğramıştır.⁶ Mevcut durumda, 2011/95 sayılı AB Yönergesi⁷ (kısaca, “Vasıf Yönergesi” veya “Yönerge”), AB üye devletleri hukuk düzenleri bakımından mülteci koruması veya ikincil korumaya ilişkin kriterleri (*vasıfları*) bir örnek olacak şekilde düzenlemekte ve korumanın kapsamına ilişkin standartları ortaya koymaktadır.⁸ Vasıf Yönergesi, mülteci veya ikincil koruma başvurusunun nasıl değerlendirileceği (m. 4-8), mülteci ya da ikincil koruma statülerinin hangi vasıflara sahip kişilere verileceği (m. 9-12 ve m. 15) veya kimlere verilmeyeceği (m. 12 ve m. 17), mülteci veya ikincil korumanın nasıl geri alınacağı veya sona ereceği (m. 16, m. 19) hususlarının yanı sıra aile birliğinin korunması, ikamet izni, çalışma izni gibi mülteci veya ikincil korumanın içeriği hakkında da düzenlemeler (m. 20-35) barındırmaktadır.⁹ Üye devletler söz konusu standartlara uygun olduğu ölçüde iç hukuk düzenlerinde uluslararası korumanın tanımı

⁴ Büyükyılmaz, “Sığınma Mevzuatı,” s. 84.

⁵ Göçmen, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, 154 vd.

⁶ CEAS reformlarına ilişkin kronolojik bir inceleme ve güncel politik ajanda hakkında bkz. Steve Peers, “The new EU asylum laws: taking rights half-seriously,” *Yearbook of European Law* 43 (2024): 114-115.

⁶ Büyükyılmaz, “Sığınma Mevzuatı,” s. 84.

⁷ OJ L 337, 20.12.2011, pp. 9–26. *Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted (recast)*. Vasıf Yönergesi'nin yürürlüğe girmesinden önce mülteci ve ikincil koruma statüleri 2004/83/AT sayılı ve 29 Nisan 2004 tarihli Yönerge ile düzenlenmekteydi.

⁸ Göçmen, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, 114.

⁹ *ibid.*

ve içeriği bakımından daha lehe düzenlemeler getirebilmekte veya mevcut düzenlemeleri uygulamaya devam edebilmektedir.¹⁰

B. Vasıf Yönergesi'nde Mülteci ve İkincil Koruma Statüleri

Vasıf Yönergesi ikinci maddesinde mülteci tanımına yer vermektedir. Buna göre, Cenevre Sözleşmesi ile uyumlu olarak, Yönerge'nin 2. maddesinin (d) bendinde “*ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen*” kişi mülteci olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu tanımda yer verilen zulüm kavramı içinde değerlendirilecek davranışlar Vasıf Yönergesi m. 9'da sayılmıştır. Zulüm korkusunun dayandığı nedenlerden biri olarak sayılan “belirli bir toplumsal gruba mensubiyet” şartının sağlanmasında aranacak kriterler, Vasıf Yönergesi m. 10 (d) hükmünde düzenlenmektedir.

AB hukukunda, ikincil korumadan faydalanabilecek kişiler Vasıf Yönergesi, m. 2 (f) bendinde tanımlanmaktadır. Buna göre ikincil koruma, mülteci statüsü için aranan kriterleri sağlayamamakla beraber menşe ülkesine (veya vatansızlar bakımından önceki mutad meskenine) geri gönderilmeleri halinde ciddi zarar görme riski ile karşılaşacağına inanılmasını gerektiren esaslı sebepler bulunan ve bu risk nedeniyle menşe ülkesinin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen kişilere sağlanacak korumadır.¹¹ Söz konusu tanımda yer alan “ciddi zarar” kriteri Vasıf Yönergesi m. 15 ile açıklığa kavuşturulmuştur. Son olarak, Yönerge m. 17'de üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız bir kişinin ikincil korumadan faydalanamayacağı haller düzenlenmiştir.¹²

¹⁰ ibid.

¹¹ Vasıf Yönergesi'nde düzenlenen ikincil koruma hakkında ayrıca bkz. Meltem İneli Cığır, “Silahlı Çatışma Durumlarında Ayrım Gözetmeyen Şiddet Hareketlerinden Kaçan Kişilerin Avrupa Birliği Hukuku ve Türk Hukukunda İkincil Korunması,” *Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi* 20, sy. 1 (2018): 202-207.

¹² Bununla birlikte, Vasıf Yönergesi m. 17/f.1 ve 2 uyarınca sayılan koşulların varlığı halinde kişi ikincil korumadan hariç tutulacaktır. İkincil korumadan hariç tutulma sebeplerinden biri olarak “ciddi suç işlenmesi” kavramı hakkında ayrıca bkz. Nuray Ekşi, “2011/95/AB Sayılı Vasıf Yönergesi'nin 17(1)(B). Maddesi Uyarınca İkincil Koruma Statüsü Haricinde Tutma Sebebi Olan “Ciddi Suç İşlenmesi” Kavramının Yorumuna İlişkin Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın 13 Eylül 2018 Tarihli

Mülteci koruması ya da ikincil korumanın unsurlarından olan zulüm ya da ciddi zarar görme riskini meydana getiren, diğer bir ifadeyle, bu riskin müsebbibi olabilecek kişiler Vasıf Yönergesi m. 6'da sayılmaktadır. Bu kişiler kısaca “zulüm veya ciddi zarar aktörleri” olarak da anılmaktadır. Buna göre, zulüm veya ciddi zarar aktörleri, m. 6 (a) bendi uyarınca devlet; (b) bendi uyarınca devleti veya devletin topraklarının önemli bir bölümünü kontrol eden kişiler veya örgütler ve (c) bendi uyarınca devlet dışı aktörlerdir. Ancak (c) bendi kapsamında devlet dışı aktörlerin zulüm veya ciddi zarar aktörleri olarak yorumlanabilmesi için, uluslararası örgütler de dahil olmak üzere, (a) ve (b) bentlerinde belirtilen aktörlerin, zulüm veya ciddi zarara karşı koruma sağlayamadığı veya sağlamak istemediğinin kanıtlanması gerekir. Bu düzenlemenin hemen ardından gelen 7. maddede devlet dışı aktörlere karşı sağlanması gereken korumanın unsurları düzenlenmektedir.

C. Vasıf Yönergesi'nin Yorumlanmasında Divan'ın Rolü ve Ön Karar Usulü

Vasıf Yönergesi'nde öngörülen mülteci ya da ikincil koruma statülerine ilişkin kriterlerin (vasıfların) üye devlet makamlarınca değerlendirilmesinde yorum farklılıklarına dayalı olarak bazı tartışmalar gündeme gelebilir. Bu tartışmaların çözümlenmesinde Divan'ın rolü önem arz eder. Zira, ABİHA m. 267 hükmü uyarınca, Divan, antlaşmaların yorumu ile AB kurum, organ, ofis veya ajanslarının tasarruflarının geçerliliği ve bunların yorumlanmasına ilişkin olarak “ön karar” (*preliminary ruling*) verme yetkisine sahiptir.¹³ Bu konulara ilişkin bir mesele bir üye devlet mahkemesi¹⁴ önüne geldiğinde, mahkeme, gerek duyarsa, Adalet Divanı'ndan konu hakkında karar vermesini talep edebilir (ABİHA m. 267/2). Ancak, anılan türden meseleler, iç hukuka

Kararının Tercümesi ve Değerlendirilmesi” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 25, sy. 2 (2019): 761-762.

¹³ Ön karar usulü kapsamında Divan, AB hukukunun kaynaklarının tümünün yorumlanması hakkında karar verme yetkisine sahiptir. Geçerlilik denetimine ilişkin olarak, Divan, yalnızca AB otoritelerinin tasarrufları hakkında bir ön karar verme yetkisine sahiptir; bu konuda bkz. İlke Göçmen, “Avrupa Birliği Adalet Divanı,” *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar* içinde, haz. Belgin Akçay ve İlke Göçmen (Seçkin Yay., 2023), 243. Ön karar usulüne ilişkin olarak ayrıca bkz. Işıl Özkan, *Avrupa Birliği Kamu Hukuku (Brexit Sonrası Değişikliklerle)*, (Seçkin Yay., 2022) 256-257.

¹⁴ Üye devletteki ilgili birim yargısal bir işlev görüyorsa “mahkeme” olarak kabul edilmektedir; bkz. Göçmen, “Avrupa Birliği Adalet Divanı,” 243; ayrıca bakınız C-506/04 numaralı Divan (Büyük Daire) kararı para. 48-53.

göre kararlarına karşı kanun yolunun kapalı olduğu bir üye devlet mahkemesi önüne gelmişse, mahkemenin Divan'a başvurması zorunludur (ABİHA m. 267/2).

Ön karar usulü çerçevesinde verilen kararlar, her bir üye devlet mahkemesini bağlar, meğerki Divan daha sonra aynı konuda önceki kararından dönmüş olsun.¹⁵ Özetle, ön karar usulü AB “*hukuk sisteminin bir parçasını oluşturan tüm hükümlerin [AB] çağında bir örnek uygulanmasını ve bu hükümlerin yorumunun çeşitli üye devletlerce bu hükümlere verilen anlama göre farklılaşmamasını sağlamaktır*”.¹⁶ Dolayısıyla, ön karar usulü çerçevesindeki Divan kararları uluslararası koruma statülerinde aranacak kriterlerin yorumlanması ve uygulanmasında da şüphesiz önemli bir etkiye sahiptir.

WS kararı da yukarıda ana hatlarıyla yer verdiğimiz mülteci ve ikincil koruma statülerine ilişkin olarak Vasıf Yönergesi'nde yer alan bazı hükümlerin yorumlanmasına ilişkin bir ön karardır. Üye devletlerden Bulgaristan'da bulunan Sofya İdare Mahkemesi (*Administrativen sad Sofia-grad*), Divan'a bir ön karar başvurusu yapmıştır. Türkiye'de karşı karşıya kaldığı cinsiyete dayalı şiddet tehdidinden ötürü AB'de sığınma talebinde bulunan bir kadının (WS), Vasıf Yönergesi çerçevesinde mülteci korumasından veya bu mümkün değilse ikincil korumadan faydalanıp faydalanamayacağına ilişkin olarak Divan'a bazı sorular yöneltilmiştir.

D. Vasıf Tüzüğü'nde Mülteci ve İkincil Koruma Statüleri

Yukarıda temel hatları ile ele aldığımız Vasıf Yönergesi, Avrupa Ortak İltica Sistemi'nin ikinci reform paketi, yeni Göç ve İltica Paktı, kapsamında¹⁷ 12 Haziran 2026

¹⁵ Göçmen, “Avrupa Birliği Adalet Divanı,” 244.

¹⁶ Ön karar usulüne ilişkin söz konusu tanım hakkında bkz. Göçmen, “Avrupa Birliği Adalet Divanı,” 243. Ayrıca bu tanımı içeren karar hakkında bkz. Court of Justice of the European Communities, *The Queen v The Immigration Appeal Tribunal, ex parte Gustaff Desiderius Antonissen*, judgment of July 26, 1991, ECLI:EU:C:1991:80 [1991] ECR I-745, para. 11.

¹⁷ Göç ve İltica Paktı ile getirilen reformlar hakkında bkz. Steve Peers, “The New EU Asylum Laws: Taking Rights Half-Seriously.” *Yearbook of European Law*, 43 (2024): 113–183; Ana Olmedo Alberca and et. al., *Case Study: The Evolution of Migration and Asylum Policy in the EU: From the Common European Asylum System to the New Pact on Migration and Asylum*, /ESADE-Geo Centre for Global Economy and Geopolitics, 2023-2024), erişim tarihi 25 Aralık 2025, <https://www.esade.edu/faculty-research/sites/default/files/publicacion/pdf/2024-09/The%20evolution%20of%20migration%20and%20asylum%20policy%20in%20the%20EU.pdf>, s. 14; European Council on Refugees and Exiles (ECRE), ECRE Comments On The Qualification Regulation (EU) 2024/1347, son güncelleme Aralık 2025, erişim tarihi 15 Mart 2026, https://ecre.org/wp-content/uploads/2025/12/ECRE-Comments_Qualification-Regulation.pdf,

tarihi itibarıyla yürürlükten kalkacaktır. Bu tarihten itibaren, mülteci ve ikincil koruma statüleri olmak üzere AB hukukunda Birlik mertebesinde düzenlenen uluslararası koruma statülerinin kazanılmasında aranacak kriterleri ve korumanın içeriğini, 14 Mayıs 2024 tarihinde AB konseyi tarafından kabul edilen Vasıf Tüzüğü¹⁸ düzenleyecektir.

Söz konusu reformun yarattığı temel fark, yeni düzenlemenin tüzük mertebesinde olması dolayısıyla, yönergenin aksine, üye devletler tarafından doğrudan uygulama alanı bulacak olmasıdır. AB hukukunda, yönergeler, üye devletlerin ulusal mevzuatında yer alan kuralları belirli bir hedef doğrultusunda uyumlaştırmayı hedeflemekle birlikte doğrudan uygulanma kabiliyetine sahip değildir. Yönerge düzenlemeleri adeta çerçeve kanunlara benzemekte olup üye devletlerin iç hukuk kurallarını en azından minimum düzeyde uyumlaştırmaktayken, üye devletler iç hukuk düzenlerinde takip edecekleri yöntemlere ilişkin olarak takdir alanına sahiptir.¹⁹ Buna karşın, Tüzük mertebesindeki kurallar tüm AB üyesi devletlerde doğrudan uygulama alanı bulmaktadır.²⁰ Nitekim, Vasıf Tüzüğü'nün kabul edilerek, Vasıf Yönergesi'nin yürürlükten kaldırılmasının ardındaki temel hedef de uluslararası koruma statülerine ilişkin kriterler ve korumanın içeriği bakımından üye devlet uygulamalarının yeknesaklaştırılmasıdır.²¹ Gerçekten de geçmişte, yürürlükteki Vasıf Yönergesi hükümlerinin üye devlet makamlarınca tatbikinde yoruma dayalı farklılıkların gündeme geldiği raporlanmıştır.²² Öte yandan, Tüzük m. 3 altında, tanımlar çerçevesinde getirilen yeni bir diğer düzenleme ile başvurusunun AB üye devlet hukuk düzenlerinde yer alan başkaca statülere başvurusu,

European Commission, "Pact on Migration and Asylum," son güncelleme Mayıs 21, 2024, erişim 25 Aralık 2025, https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_en; Türkan Melis Parlak, *Avrupa Birliği Göç Hukuku Reformunda Düzensiz Göçmenlerin Statüleri*, (Seçkin Yay., 2022) 152 vd.

¹⁸ OJ L, 2024/1347, 22.5.2024.

¹⁹ Ahmet M. Güneş, "Avrupa Birliği Yönergelerinin Doğrudan Etkisi," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 58, sy. 2, (2009): 283-284.

²⁰ ibid.

²¹ Peers, "Taking Rights Half Seriously," s. 172. Uluslararası koruma statülerinin tanımı ve kapsamı bakımından AB üye devlet hukuk düzenlerinin yeknesaklaştırılması amacı Tüzük'ün başlangıç kısmındaki (*preamble*) ilk paragrafta da açıkça ifade edilmiştir: "[t]o ensure harmonisation [...] in asylum procedures".

²² Peers, "Taking Rights Half Seriously," s. 114-115; Damla Taşkın ve Levent Ersin Orallı, "Avrupa'da Yeni Bir Sistem: Avrupa Birliği Göç ve İltica Paktı," *TESAM Akademi Dergisi* 12, sy. 1 (2025): 82-83.

AB mertebesinde uluslararası koruma talep edilmesine (mülteci ve ikincil koruma) engel teşkil etmeyecektir.¹

Mülteci ve ikincil koruma statülerine ilişkin tanımlara, Vasıf Tüzüğü, m. 9 ve m. 10 hükümlerinde yer verilmiştir. Bu tanımlar Vasıf Yönergesi'nde aynı sayılı maddelerde yer alan tanımlar ile neredeyse tamamen örtüşmektedir.²³ Mülteci ve ikincil koruma statülerine ilişkin tanımlar kapsamında Tüzük'te öngörülen sınırlı değişikliklerden biri "belirli bir toplumsal gruba mensubiyet" kriterini düzenleyen m. 10/f.1(d) bendi (i) hükmüne ilişkindir. Buna göre, Yönerge'de grup üyelerinin ortak bir özelliğe sahip olması şartı aranırken, Tüzük ile bu şartın yanı sıra, alternatif olarak, grup üyelerinin ortak bir özelliğe sahip olduğu algısı da kabul edilmiştir.²⁴ Ancak eklemek gerekir ki, Tüzük, Yönerge m. 10/f.1(d) bendi (ii) hükmünde öngörülen ve belirli bir toplumsal gruba mensubiyet kriteri kapsamında aranan ikinci şartı aynen korumuştur. Buna göre, grubu oluşturan kişilerin toplum tarafından farklı olarak algılanması dolayısıyla menşe ülkesinde belirgin bir kimliğe sahip olması, Yönerge'de de öngörüldüğü gibi, aranacaktır.

Mülteci tanımına ilişkin olarak Tüzük ile öngörülen bir diğer değişiklik, Vasıf Yönergesi m. 10/f.1 (d) bendi hakkındadır. Anılan hüküm uyarınca, menşe ülkedeki koşullara bağlı olarak, "belirli bir toplumsal grup" kavramı, cinsel yönelim gibi ortak bir özelliğe dayalı bir grubu içerebilir. Bununla birlikte, anılan hükümde, cinsel yönelimin üye devletlerin ulusal hukukuna göre suç sayılan fiilleri içerecek şekilde yorumlanamayacağı ifade edilmektedir. Vasıf Tüzüğü m. 10/f.1 hükmü ise, suç sayılan fiillere ilişkin söz konusu sınırlamaya yer vermemektedir.²⁵ Bu yönden, Tüzük kapsamında "belirli bir toplumsal grup" kavramı yorumlanırken cinsel yönelim bağlamında üye devletlerin ulusal hukukuna göre suç sayılan fiillerin de gözetilebileceği anlaşılmaktadır. Tüzük m. 10 bakımından öngörülen ikinci minör değişiklik ise cinsiyetle ilgili hususların, belirli bir toplumsal gruba mensubiyetin belirlenmesi veya bu tür bir grubun mensuplarının sahip olduğu ortak özelliğin tanımlanması hakkındadır.

²³ European Council on Refugees and Exiles, (Comments On The Qualification Regulation) s. 28.

²⁴ ibid; Peers, "Taking Rights Half Seriously," s. 175.

²⁵ European Council on Refugees and Exiles, (Comments On The Qualification Regulation) s. 28.

Mevcut Yönerge m. 10/f.1 (d) bendi uyarınca “cinsiyet kimliği” de dahil olmak üzere cinsiyetle ilgili hususların, belirli bir toplumsal gruba üyeliğin belirlenmesi veya bu tür bir grubun üyelerinin sahip olduğu ortak özelliğin tanımlanması amacıyla dikkate alınabileceği düzenlenmiştir. Tüzük’te ise söz konusu düzenleme korunmakla beraber, cinsiyetle ilgili hususlar altında cinsiyet kimliği kavramının yanı sıra “cinsiyet ifadesi” kavramının da eklendiği görülmektedir.²⁶ Ayrıca, Tüzük başlangıç kısmı da toplumsal cinsiyet ve belirli bir toplumsal gruba mensubiyet anlamında bazı yeni açıklamalar barındırmaktadır. Tüzük’ün başlangıç kısmı 40 sayılı paragrafında, belirli bir toplumsal grup kavramına ilişkin ek örneklere yer verilmekte; 41 sayılı paragrafta menşe ülkedeki “özellikle lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks kişileri hedef alan” ceza kanunlarına dikkat çekilmektedir.²⁷ Bu gibi cezai düzenlemelere tabi olan kişilerin, belirli bir toplumsal grup teşkil ettiklerinin kabul edilebileceği ifade edilmektedir.²⁸ Tüzük’ün 42 sayılı paragrafta ise, Divan’ın geçmiş yıllardaki içtihadını yansıtır şekilde, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı zulüm iddialarının varlığında “cinsel davranışlara ilişkin ayrıntılı sorgulamaları ve testleri yasaklamaktadır.”²⁹ Son olarak, Yönerge m. 10/f.1 (d) bendini takip eden açıklamalar uyarınca belirli bir toplumsal gruba mensubiyet değerlendirmesinde söz konusu hususların dikkate alınabileceğine ilişkin takdiri ifadeye yer verilmişken, Tüzük’te bu unsurların dikkate alınacağı yönündeki kesin ifade bulunmaktadır. Söz konusu ifadesel farklılık, kanaatimizce, Tüzük’ün öngördüğü AB içinde tek tip uygulamalara yer verilmesi ve yoruma dayalı farkların ortadan kaldırılması amacı ile uyumludur.

Mülteci statüsünün tanımı ve mülteci korumasından faydalanılmasında aranacak kriterlere ilişkin Yönerge’den ayrılan bir diğer düzenleme, Vasıf Tüzüğü m. 10/f.3 altında öngörülmüştür. Buna göre, uluslararası koruma başvurusu sahiplerinin menşe ülkelerinde

²⁶ Peers, “Taking Rights Half Seriously,” s. 175. Cinsiyet kimliği (*gender identity*) ve cinsiyet ifadesi (*gender expression*) kavramları hakkında temel açıklamalar ve tanımlamalar için bkz. Ontario Human Rights Commission, “Appendix B: Glossary for understanding gender identity and expression,” *Policy on preventing discrimination because of gender identity and gender expression*, erişim tarihi 20 Mart 2026, <https://www3.ohrc.on.ca/en/book/export/html/11202>.

²⁷ European Council on Refugees and Exiles, “Comments On The Qualification Regulation,” s. 29.

²⁸ European Council on Refugees and Exiles, “Comments On The Qualification Regulation,” s. 29.

²⁹ ibid.

karşı karşıya kaldıkları zulümden kaçınmak için kimliklerinin ayrılmaz bir parçasını teşkil eden davranışlarından, inançlarından veya uygulamalardan vazgeçmelerinin veya bu özelliklerini gizlemelerinin beklenmeyeceği açıkça düzenlenmiştir.³⁰

Varışta mülteci, yani, uluslararası koruma ihtiyacının başvurusunun menşe ülkesinden ayrılırken mevcut olmamakla beraber, daha sonra meydana gelen değişiklikler sonucu oluşması ihtimalini düzenleyen Tüzük m. 5 de Yönerge'deki karşılığı olan aynı sayılı hükme kıyasla bir farklılık içermektedir. Esasında anılan hüküm, büyük ölçüde Yönerge'deki düzenlemeyi aynen aktarmaktadır. Ancak, Yönerge'den farklı olarak, menşe ülkedeki koşullarda meydana gelen değişikliklerin başvurusunun uluslararası korumadan faydalanabilmesi için kendisinin yarattığı durumda bu kişinin uluslararası korumadan faydalanılmayacağı açıkça öngörülmektedir.³¹

Mülteci ve ikincil koruma statülerinin tanımını içeren hükümlerde olmamakla beraber Tüzük, m. 8 hükmünde söz konusu statülerin bahşedilmesine önem arz eden "dahili koruma alternatifi" meselesine ilişkin de önemli bir değişiklik barındırır.³² Dahili koruma alternatifi kenar başlıklı Vasıf Yönergesi m. 8 uyarınca, uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişi, menşe ülkesinin farklı bir bölgesinde devlet korumasından yararlanabilecek durumdaysa uluslararası koruma başvurusu reddedilebilecektir.³³ Üye devletlere takdir yetkisi tanıyan bu düzenlemeyi karşılayan Tüzük m. 8 hükmü ise üye Devletlere bazı hallerde dahili koruma alternatifi değerlendirmesini yapmayı zorunlu kılmaktadır.³⁴ Buna göre, devlet dışı zulüm aktörlerinin varlığı halinde, başvuru uluslararası korumaya ilişkin Tüzük'te öngörülen diğer kriterleri de sağlamakta ise üye Devlet yetkili makamının mutlaka dahili koruma alternatifine ilişkin bir değerlendirmede bulunması gerekecektir. Ayrıca, Tüzük m. 7'de devlet dışı koruma aktörlerine dair de

³⁰ Peers, "Taking Rights Half Seriously," s. 174. Esasında söz konusu değişiklik, Vasıf Yönergesi m. 10 hükmüne ilişkin X, Y ve Z kararı ile Divan'ın ortaya koyduğu prensibi yansıtmaktadır; bkz. *Minister voor Immigratie en Asiel v X and Y and Z v Minister voor Immigratie en Asiel*, ECLI:EU:C:2013:720; European Council on Refugees and Exiles, "Comments on the Qualification Regulation," s. 28; Peers, "Taking Rights Half Seriously," s. 175.

³¹ European Council on Refugees and Exiles, "Comments on the Qualification Regulation," s. 22.

³² Peers, "Taking Rights Half Seriously," s. 182.

³³ European Council on Refugees and Exiles, "Comments on the Qualification Regulation," s. 23-24.

³⁴ ibid.

bazı yeni düzenlemeler yer almaktadır. Menşe ülkenin topraklarının önemli bir bölümünü istikrarlı olarak kontrol etmesi halinde devlet dışı kişilerin de m. 7 çerçevesinde koruma aktörleri olarak değerlendirilebileceği düzenlenmiş; uluslararası kuruluşlara bu tanım çerçevesinde yer verilmiştir.³⁵

İkincil korumaya ilişkin olarak ise, “ciddi zarar” kavramını düzenleyen Tüzük m. 15 (c) bendinin, Yönerge’deki aynı sayılı hükümden farklı bir düzenleme getirmediği görülmektedir.³⁶ Ancak, ikincil korumada ciddi zarar kavramının yorumlanmasına ilişkin önem arz eden ve Yönerge’de yer almayan bazı açıklamalara Tüzük’ün başlangıç kısmı 51. ve 52. paragraflarında yer verilmiştir.³⁷ Mevcut Yönerge’den aynen aktarılan Tüzük m. 15 (c) bendi uyarınca, ikincil korumada başvuru sahibinin ciddi ve “bireysel” bir tehdit altında olması şartı öngörülmekle beraber, bu tehdidin “ayrım gözetmeyen” şiddetten kaynaklanması gerekmektedir. Tüzük m. 15 (c) bendinin yarattığı bu ikilemin çözümünde, Tüzük başlangıç kısmına Yönerge’de yer almayan bazı açıklamalar eklenmiştir.³⁸ Buna göre, yetkili üye Devlet makamlarının, ikincil koruma başvuru sahiplerinin kişisel durumları nedeniyle bireysel olarak özellikle hedef alındıklarına dair bir kanıt sunmalarını talep etmemeleri gerektiği düzenlenmiştir.³⁹ Öte yandan, ikincil koruma başvuru sahibi kişisel durumuna dayalı olarak hedef alınmışsa, ayrım gözetmeyen şiddet bakımından aranacak eşğin daha düşük olacağı ifade edilmiştir.⁴⁰ Buna karşılık, ayrım gözetmeyen şiddet halinin yüksek bir eşğe ulaştığı hallerde ise, bu durumun istisnai olarak, başlı başına ikincil korumanın bahşedilmesi için yeterli sebep olarak değerlendirilmesi gerektiği düzenlenmiştir.⁴¹ Yine, Tüzük m. 15 (c) bendinde yer verilen “ayrım gözetmeyen şiddet” bağlamındaki “silahlı çatışma” kavramının

³⁵ European Council on Refugees and Exiles, “Comments on the Qualification Regulation,” s. 24-35.

³⁶ Peers, “Taking Rights Half Seriously,” s. 177.

³⁷ Söz konusu açıklamalar Divan’ın *Elgafaji* kararını yansıtmaktadır; bkz. *Meki Elgafaji and Noor Elgafaji v Staatssecretaris van Justitie*, ECLI:EU:C:2009:94; European Council on Refugees and Exiles, “Comments on the Qualification Regulation,” s. 7 ve 38-39; Peers, “Taking Rights Half Seriously,” s. 177.

³⁸ *ibid.*

³⁹ Bkz. Vasıf Tüzüğü, başlangıç kısmı 52 numaralı paragraf.

⁴⁰ Bkz. Vasıf Tüzüğü, başlangıç kısmı 52 numaralı paragraf.

⁴¹ Bkz. Vasıf Tüzüğü, başlangıç kısmı 52 numaralı paragraf.

uluslararası insancıl hukukta yer verilen tanımlama ile tam olarak uyuşmasının aranmayacağı yönündeki açıklama 51. sayılı başlangıç paragrafına eklenmiştir.⁴²

Eklemek gerekir ki, Tüzük, uluslararası koruma statülerinin sona ermesi, başvuruçunun uluslararası korumadan hariç tutulması ve mülteci statüsünün geri alınması meselelerine ilişkin olmak üzere sırasıyla m. 11/f.1 (e) ve (f), m. 12/f.4 ve m. 14 hükümlerinde Yönerge'den ayrılan bazı diğer düzenlemeler de barındırır. Öte yandan, uluslararası korumanın içeriği, yani, bahsettiği hakların kapsamı bakımından da Tüzük m. 20-40 arasında olmak üzere bazı değişiklikler yer almaktadır. Tüzük aile kavramının tanımına ilişkin olarak da m. 3'te yeni düzenlemeler getirilmiştir. Buna göre, evli olmayan çiftler de aile olarak kabul edilmiş, bağımlı ergin çocukların hakları güçlendirilmiş, çocuk evliliklerinde eşlerin yetişkin kardeşleri de aile üyeleri olarak tanınmıştır.⁴³ Çalışmamızın konu bakımından kapsamı dışında kaldığından söz konusu değişiklikler burada ayrıca ele alınmayacaktır.⁴⁴

Özetle, Vasıf Tüzüğü'nde mülteci ve ikincil koruma statülerine ilişkin tanım ve kriterlerin yukarıda anılan farklılıklar haricinde, Vasıf Yönergesi ile aynı şekilde korunduğu görülmektedir.⁴⁵ Öte yandan, Yönerge'nin yürürlükte olduğu dönemde ortaya konan Divan içtihadı, Tüzük'teki değişikliklere ışık tutmuş olup yeni dönemde Tüzük'ün uygulanmasına ilişkin olarak önemini muhafaza edecektir.⁴⁶ Keza, Vasıf Tüzüğü başlangıç kısmında da yer yer Yönerge'deki hükümlere ilişkin içtihadı atıf yapıldığı görülmektedir.⁴⁷ Bu çalışmanın konusunu teşkil eden WS kararı da her ne kadar Vasıf

⁴² Bkz. Vasıf Tüzüğü, başlangıç kısmı 51 numaralı paragraf. Bu açıklama Divan'ın *Diakite* kararında ortaya koyduğu yaklaşımını yansıtmaktadır; bkz. *Aboubacar Diakité v Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, ECLI:EU:C:2014:39; European Council on Refugees and Exiles, "Comments on the Qualification Regulation," s. 7 ve 39.

⁴³ Peers, "Taking Rights Half Seriously," s. 127.

⁴⁴ Tüzük'te yer alan söz konusu yeni düzenlemelere ilişkin ayrıntılı bir inceleme için bkz. European Council on Refugees and Exiles, (Comments on the Qualification Regulation), s. 41-54; Peers, "Taking Rights Half Seriously," s. 172 vd.

⁴⁵ *ibid.* s. 28.

⁴⁶ Bu yönde bkz. Steve Peers, "The New EU Asylum Laws, part 1: the Qualification Regulation" *EU Law Analysis*, son güncelleme 30 Aralık 2023, erişim tarihi 10.12.2025, <https://eulawanalysis.blogspot.com/2023/12/the-new-eu-asylum-laws-part-1.html>; ayrıca bkz. European Council on Refugees and Exiles, "Comments on the Qualification Regulation," s. 28.

⁴⁷ *ibid.*

Yönergesi'nde yer alan mülteci ve ikincil koruma statülerinin yorumlanmasına ilişkin olsa da “belirli bir toplumsal gruba mensubiyet” ve “zulüm” kavramları ile devlet dışı zulüm aktörleri ile devletin koruma zafiyeti bağlamında Vasıf Tüzüğü'nün yorumlanmasında güncelliğini korumaktadır.

II. KARARA KONU OLAY

WS, Kürt kökenli ve İslam'ın Sünnilik mezhebine mensup Türk vatandaşı bir kadındır.⁴⁸ WS, Haziran 2018 tarihinde Bulgaristan sınırından AB'ye yasal yollarla girmiş, ardından Berlin'de yaşayan bir aile üyesinin yanına taşınmış ve burada uluslararası koruma başvurusunda bulunmuştur.⁴⁹ WS'nin başvurusu, Alman makamlarının talebi üzerine 28 Şubat 2019 tarihinde, sığınma başvurusunun değerlendirilmesinden sorumlu üye devlet olan⁵⁰ Bulgaristan'ın yetkili makamı Bulgar Devlet Mülteciler Ajansı Soruşturma Organı'na “*Intervyuirasht organ na Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet*” (kısaca “DAB”) iletilmiştir.⁵¹

DAB tarafından yapılan mülakâtlarda WS, on altı yaşında zorla evlendirildiğini, bu evlilikten dünyaya gelen üç kızının bulunduğunu, Eylül 2018'de boşandığı eski kocasının evlilikleri süresince kendisine şiddet uyguladığını, bu durumdan haberdar olan biyolojik ailesinin kendisine hiçbir yardımda bulunmadığını, tüm bunların üzerine 2016 senesinde evinden kaçtığını, 2017 senesinde bir başka kişiyle dini nikâhlandığını, Mayıs

⁴⁸ WS kararı, para.19.

⁴⁹ ibid.

⁵⁰ Olayda ilgili başvuru yapıldığı sırada yürürlükte olan Dublin III Tüzüğü uyarınca sığınma başvurusunun değerlendirilmesi sorumluluğu ilk giriş ülkesi olarak Bulgaristan'dadır. 604/2013 numaralı Dublin III Tüzüğü, sığınma başvurusunun değerlendirilmesine ilişkin sorumluluğun AB üye devletleri arasında nasıl paylaşılacağını düzenler. Tüzük, sığınma başvurusunun değerlendirilmesinden yalnızca tek bir AB üyesi devletin sorumlu olması yönünde bir usul öngörür. Tüzük'te, sorumlu üye devletin belirlenmesinde “ilk giriş ülkesi” kriteri (*first-country-of-entry criterion*) de dahil olmak üzere çeşitli kriterler yer almaktadır; bkz. *Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast)* OJ L 180.

Yeni AB Göç ve İltica Paktı ile 1 Haziran 2026 itibarıyla Dublin Tüzüğü'nün yerini 2024/1351 sayılı Sığınma ve Göç Yönetimi Tüzüğü (*Asylum and Migration Management Regulation*) alacaktır; bkz. European Council of the European Union, “A New Asylum and Migration Management Regulation,” son güncelleme Şubat 25, 2025, erişim 5 Ocak 2026, <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/asylum-migration-management/>.

⁵¹ WS kararı, para. 19.

2018 tarihinde bu birliktelikten bir oğlunun dünyaya geldiğini belirtmiştir.⁵² WS, eski kocasının boşanmaya engel olmaya çalıştığını, bu nedenle Türkiye'ye dönmesi halinde eski kocasının ailesinin kendisini öldüreceğinden korktuğunu ifade etmiştir.⁵³ WS, söz konusu boşanma kararını, imam nikâhlı kocası, biyolojik ailesi ve eski kocası hakkında 2017 yılı ocak ayında Torbalı Cumhuriyet Başsavcılığı'na yapmış olduğu şikâyeti ve şikâyet tutanağında yer alan tehdit içerikli telefon mesajlarını da DAB'a yaptığı başvuruya eklemiştir.⁵⁴ WS bu başvurusunda, Türkiye'de olduğu dönemde kendisini güvende hissetmeyerek bir kadın sığınma evine yerleştiğine ilişkin resmî belgelere de yer vermiştir.⁵⁵

WS'nin uluslararası koruma başvurusu DAB tarafından reddedilmiştir. Zira, WS'nin söz konusu aile içi şiddet tehdidine ilişkin iddialarının Bulgar İltica ve Mülteci Kanunu (*Zakon za ubezhishteto i bezhantsite*⁵⁶) m. 8/f.1 kapsamında yer alan mülteci tanımı bağlamındaki haklı nedenle zulme uğrama korkusuna gerekçe gösterilebilecek nedenlerden biriyle bağdaşmadığına kanaat getirilmiştir.⁵⁷ DAB bu kararında, WS'nin zulüm görme korkusunun cinsiyetine dayalı olarak ileri sürülmemiş olduğunu vurgulamıştır.⁵⁸ DAB ayrıca, WS'nin başvurusunun ikincil korumayı gerektirmediğini ifade etmiştir. Bu değerlendirmede ayrıca, WS'nin maruz kaldığı şiddet eylemlerine ilişkin polise şikâyette bulunmadığı ve Türkiye'yi yasal yollarla terk ettiği de göz önünde bulundurulmuştur.⁵⁹

WS, bu karara karşı itiraz ederek idari kanun yoluna başvurmuşsa da Bulgaristan Yüksek İdare Mahkemesi (*Varhoven administrativen sad*) tarafından onanan ve kesinleşen kararlar söz konusu itiraz reddedilmiştir.⁶⁰

⁵² WS kararı, para. 20.

⁵³ WS kararı, para. 20.

⁵⁴ WS kararı, para. 21.

⁵⁵ ibid.

⁵⁶ Kararda söz konusu kanun kısaca "ZUB" olarak anılmaktadır.

⁵⁷ WS kararı para. 22.

⁵⁸ ibid.

⁵⁹ WS kararı para. 23.

⁶⁰ WS kararı para. 24.

WS, 13 Nisan 2021 tarihinde yeni delillere dayanarak ikinci kez uluslararası koruma başvurusunda bulunmuştur. Söz konusu ikinci başvuru çerçevesinde WS'nin iddiası “aile içi şiddet mağduru kadın” ve “namus cinayetlerinin potansiyel mağduru olan kadın” olması nedeniyle devlet dışı aktörlerden zulüm göreceğine dair haklı bir korkusunun bulunduğu, Vasıf Yönergesi m. 10 uyarınca mülteci korumasından faydalanması gerektiği yönündedir.⁶¹ WS, Türkiye Cumhuriyeti devletinin kendisini devlet dışı aktörlere karşı koruyamadığını ve Türkiye'ye geri dönmesi halinde “namus cinayetine” kurban edileceğini veya zorla evlendirileceğini; bu durumun da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (“AİHS”) 2. ve 3. maddelerinin ihlali niteliğinde olduğunu ileri sürmüştür.⁶² WS'nin bu ikinci başvurusu dahilinde sunduğu yeni deliller, eski kocasının kendisine karşı işlediği tehdit suçu nedeniyle Türk mahkemelerince hükmolunan ancak daha sonra denetimli serbestliğe dönüştürülen Eylül 2016 tarihli hapis cezası kararı ile Türkiye'de gerçekleşen kadınlara yönelik şiddet ve namus cinayetlerine ilişkin 2021 tarihli *Deutsche Welle* gazetesi makaleleri olmuştur.⁶³ WS, ayrıca bu ikinci başvurusunda Türkiye Cumhuriyeti'nin Mart 2021 tarihinde Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nden (İstanbul Sözleşmesi) çekildiğini de DAB'a yeni bir delil olarak sunmuştur.⁶⁴

DAB'ın WS'nin söz konusu ikinci başvurusunun işleme alınması hakkındaki kararı da olumsuz yönde olmuştur. Yapılan incelemede, WS'nin kişisel durumu veya menşe ülkesi ile ilgili önemli sayılabilecek yeni delillerin oluşmadığına kanaat getirilmiş ve sonuçta uluslararası koruma başvurusu prosedürünün yeniden başlatılması 5 Mayıs 2021 tarihli DAB kararıyla reddedilmiştir.⁶⁵

III. DİVAN'A YÖNELTİLEN SORULAR

DAB kararına ilişkin olarak Sofya İdare Mahkemesi, WS'nin ikinci başvurusunda sunduğu delillerin, uluslararası korumayı haklı kılıp kılmadığının yeniden

⁶¹ WS kararı para. 25.

⁶² WS kararı para. 25.

⁶³ WS kararı para. 26.

⁶⁴ ibid.

⁶⁵ WS kararı para. 27.

değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁶ Mahkeme, aile içi şiddet veya namus cinayeti tehdidi biçiminde ortaya çıkan kadına yönelik cinsiyete dayalı şiddetin uluslararası koruma tesis edilmesine bir neden teşkil edip etmediği hakkında o dönemde Divan tarafından henüz bir değerlendirme yapılmadığını vurgulamıştır.⁶⁷ Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru kadınların, AB Vasıf Yönergesi'nin 10. maddesinin (d) bendinde yer alan mülteci tanımı kapsamında bir zulüm görme nedeni olarak “belirli bir toplumsal gruba mensubiyet” kriterini gerçekleştirip gerçekleştirmediğinin değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmiştir.⁶⁸ Bu değerlendirmeler sonucunda, Sofya İdare Mahkemesi, Vasıf Yönergesi'nde düzenlenen mülteci ve ikincil koruma statüleri kapsamında aranan kriterlerin yorumlanması hakkında Divan'a toplam beş tane soru yönelmiştir.⁶⁹

Sofya İdare Mahkemesi'nin Divan'a yönelttiği birinci soru “cinsiyete dayalı şiddet” kavramının AB iltica hukuku bağlamında otonom bir tanımının bulunup bulunmadığına ilişkindir. Bu çerçevede, Sofya İdare Mahkemesi Divan'a, “cinsiyete dayalı şiddet” kavramının yorumlanmasında Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi (kısaca, “CEDAW”) veya Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi, diğer adıyla İstanbul Sözleşmesi'nden yararlanılıp yararlanılamayacağı sorusunu yönelmiştir.⁷⁰ Zira, Vasıf Yönergesi başlangıç kısmı 17 sayılı paragrafı üye devletlere Yönerge'nin uygulanmasında uluslararası kaynaklardan doğan yükümlülüklerle uygun davranma yükümlülüğünü yüklemekte iken 30 numaralı paragrafı da İstanbul Sözleşmesi'ne açıkça atıf yapmaktadır.⁷¹ Bununla birlikte, İstanbul Sözleşmesi, Bulgaristan'ın taraf olduğu sözleşmelerden değilken AB, İstanbul Sözleşmesi'ne taraftır.

⁶⁶ WS kararı para. 28.

⁶⁷ WS kararı para. 29.

⁶⁸ ibid.

⁶⁹ WS kararı para. 30-33. Esasen karara konu olayda WS'nin uluslararası koruma başvurusu Bulgar İltica ve Mülteci Kanunu, ZUB, kapsamında değerlendirilmiş ve reddedilmiştir. Ancak ZUB, Vasıf Yönergesi'nde yer alan mülteci ve ikincil koruma statülerine ilişkin tanım ve kriterleri aynen barındırır; bkz. WS kararı para. 17.

⁷⁰ WS kararı para. 30 ve 34 (1).

⁷¹ WS kararı para. 30 ve 34 (1).

Diğer yandan, Bulgaristan CEDAW'a üye devletlerden iken AB henüz CEDAW'a taraf değildir. Bu durum karşısında anılan sözleşmelerin Vasıf Yönergesi'nin yorumlanmasında ne ölçüde dikkate alınacağı tereddüte mahal vermektedir.⁷²

Sofya İdare Mahkemesi'nin Divan'a yönelttiği ikinci soru, ilk sorusu ile bağlantılıdır. İstanbul Sözleşmesi m. 24 ila 40 hükümlerinde yer verilen toplumsal cinsiyet temelli şiddet eylemlerinin Vasıf Yönergesi m. 9/f.2 (a) ve (f) bentleri çerçevesindeki zulüm kavramı içinde yorumlanıp yorumlanamayacağı sorulmuştur.⁷³

Sofya İdare Mahkemesi'nin Divan'a yönelttiği üçüncü soru, Vasıf Yönergesi m. 10/f.1 (d) bendi çerçevesindeki "belirli bir toplumsal gruba mensubiyet" şartı hakkındadır. Menşe ülkedeki kadınların biyolojik ya da toplumsal cinsiyetine dayalı olarak belirli bir toplumsal gruba mensup üyeler olarak yorumlanmasının mümkün olup olmadığı, ek başkaca şartların da aranmasının gerekip gerekmediği sorulmuştur.⁷⁴

Divana yöneltilen dördüncü soru, Vasıf Yönergesi'nde yer alan mülteci tanımı uyarınca, zulüm sebebi ile zulme neden olan davranış veya devlet korumasından yoksun olma arasındaki bağlantı hakkındadır.⁷⁵ Diğer bir ifadeyle, soru aile içi şiddet şeklinde görünüm kazanan toplumsal cinsiyete dayalı zulmün varlığının kabulü halinde mülteci korumasından faydalanılmasında devlet dışı aktörlerin eylemleri veya devletin sağlayamadığı koruma ile toplumsal cinsiyet arasındaki bağlantı hakkındadır.⁷⁶

Divan'a yöneltilen son soru, Vasıf Yönergesi m. 15'te düzenlenen ikincil korumaya ilişkin şartlar hakkındadır. Bu son soru, menşe ülkedeki kadınların biyolojik ya da toplumsal cinsiyeti dolayısıyla belirli bir toplumsal gruba mensup üyeler olarak yorumlanmasının mümkün olmadığı ihtimale -yani, mülteci korumasının sağlanamadığı ihtimale- ilişkindir. Sofya İdare Mahkemesi, bu ihtimalde Vasıf Yönergesi m. 15'te düzenlenen ikincil korumayı gerekli kılan bir durumun bulunup bulunmadığını sormuştur. Sofya İdare Mahkemesi, bu soruyu sorarken WS'nin menşe ülkesine geri

⁷² ibid.

⁷³ WS kararı para. 31 ve 34 (1).

⁷⁴ WS kararı para. 33 ve 34 (2) ve (3).

⁷⁵ WS kararı para. 33 ve 34 (4).

⁷⁶ WS kararı para. 33 ve 34 (4).

gönderilmesi halinde namus cinayetine maruz kalması riskine işaret etmiştir. Mahkeme, WS'nin ancak Vasıf Yönergesi m. 2 (f) bendinde de tanımlanan “ciddi zarar” riskine maruz kalmayacağını tespit edilmesi halinde Türkiye'ye geri dönmesinin mümkün olabileceğini vurgulamıştır.⁷⁷ Dolayısıyla, bu soruyla esasen namus cinayeti tehdidinin Vasıf Yönergesi m. 15 kapsamında ikincil koruma statüsünün sağlanmasını gerektirecek gerçek bir risk teşkil edip etmediği meselesi Divan'a yöneltilmiştir.⁷⁸

IV. DİVAN KARARI: DEĞERLENDİRME VE GEREKÇELER

Divan (Büyük Daire), 16 Ocak 2024 tarihinde kendisine yöneltilen soruları değerlendirerek WS davası hakkındaki ön kararını vermiştir. Kararda, Sofya İdare Mahkemesi'nin Divan'a yönelttiği ilk üç soru birlikte ele alınırken, dördüncü ve beşinci sorular ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Çalışmamızın devam eden bölümlerinde, Divan'ın kendisine yöneltilen sorulara ilişkin yaptığı bu gruplandırmadaki sıralama izlenerek kararda yer verilen değerlendirmeler incelenecektir.

A. Haklı Nedenle Zulme Uğrama Korkusu ve Belirli Bir Toplumsal Gruba Mensubiyet

Divan, öncelikle, Sofya İdare Mahkemesi'nin yönelttiği sorulardan ilk üçünü birlikte ele alarak “belirli bir toplumsal gruba mensubiyet” dolayısıyla “haklı nedenle” “zulüm” görme korkusu olmak üzere Vasıf Yönergesi m. 10/f.1 (d) bağlamında mülteci koruması için aranan kriterleri cinsiyete dayalı şiddet mağduru kadınlar bakımından değerlendirmiştir. Bu değerlendirme kapsamında Divan, ilk olarak cinsiyet temelli şiddet eylemlerinin Vasıf Yönergesi m. 9/f.2 (a) ve (f) bentleri kapsamında bir zulüm biçimi olarak yorumlanmasının mümkün olup olmadığını ele almıştır. CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi'nin Vasıf Yönergesi'nin yorumlanmasındaki rolü açıklığa kavuşturulmuştur. Ardından, cinsiyete dayalı şiddet tehdidi nedeniyle menşe ülkesine dönmek istemeyen kadınların, Vasıf Yönergesi m. 10/f.1 (d) kapsamında belirli bir toplumsal grup teşkil edip etmediği ve ardından haklı nedenle korkunun varlığı bakımından gözetilecek unsurlar değerlendirilmiştir.

⁷⁷ WS kararı para. 33.

⁷⁸ WS kararı para. 33.

1. Zulüm Kavramı ve Cinsiyete Dayalı Şiddet

Divan, öncelikle toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin mülteci koruması bağlamında bir “zulüm” biçimi teşkil edip etmediğine ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur.

Vasıf Yönergesi m. 9/f.2 (a) ve (f) bentleri, mülteci tanımı kapsamındaki zulüm eylemlerinin, “*cinsel şiddet eylemleri de dahil olmak üzere fiziksel veya zihinsel şiddet eylemleri*” (a bendi) veya “*cinsiyete veya çocuğa özgü nitelikteki eylemler*” (f bendi) olarak ortaya çıkabileceğini düzenlemiştir. Divan, Vasıf Yönergesi’nin anılan hükümlerinin kadın haklarına ilişkin olanlar dahil olmak üzere milletlerarası antlaşmalar ışığında yorumlanması gerektiği sonucuna varmıştır. Divan söz konusu yorum esasını benimserken ABİHA m. 78/f.1 hükmü ile Vasıf Yönergesi’nin başlangıç kısmı 17 numaralı paragrafta yer alan düzenlemelerden hareket etmiştir. ABİHA m. 78/f.1 uyarınca, “*Birlik, uluslararası korumaya muhtaç üçüncü ülke uyruklarına, onlara uygun düşen bir statü vermek ve geri göndermeme ilkesine uyulmasını sağlamak amacıyla, iltica, ikincil koruma ve geçici korumaya ilişkin ortak bir politika geliştirir. Bu politika, Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile 31 Ocak 1967 tarihli Protokol’e ve ilgili diğer antlaşmalara uygun olmalıdır.*” Vasıf Yönergesi’nin başlangıç kısmında yer alan 17 numaralı paragraf uyarınca, üye devletler Yönerge’nin kapsamına giren kişilere yönelik hukuki muamelelerinde, özellikle ayrımcılığın önlenmesine ilişkin adlaşmalar da dahil olmak üzere, taraf oldukları uluslararası hukuk araçlarından doğan yükümlülüklerle bağlıdır.

Bu açıklamaların ardından Divan, CEDAW bakımından bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Divan, her ne kadar AB henüz CEDAW’a taraf değilse de Bulgaristan da dahil olmak üzere AB üyesi devletlerin tümünün bu Sözleşme’ye taraf olduğunu gözeterek, Vasıf Yönergesi’nin başlangıç kısmı paragraf 17’den hareketle CEDAW’ın Yönerge’nin yorumlanmasında esas alınabileceğine karar vermiştir. Divan bu değerlendirmesinde, CEDAW’ın kadın ve kız çocuklarına yönelik öngördüğü hukuki koruma rejiminin mülteciler de dahil olmak üzere uygulama alanı bulacağını

vurgulamış⁷⁹, CEDAW’ın uygulanmasını izlemekle görevli “Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi”nin bu yöndeki görüşüne de yer vermiştir.⁸⁰

CEDAW’ın mültecileri de kapsamına dahil eden uygulama alanına ilişkin bu tespitinin ardından Divan, Vasıf Yönergesi’nin yorumlanmasında İstanbul Sözleşmesi’nin dikkate alınıp alınmayacağına yönelik incelemesine yer vermiştir. Divan, değerlendirmesinde öncelikle AB’nin bu Sözleşmeyi 2023 yılında usulüne uygun biçimde onayladığını vurgulamıştır.⁸¹ Ardından, Bulgaristan’ın İstanbul Sözleşmesi’ni onaylamadığı ifade olunmuştur. Bununla birlikte, AB’nin İstanbul Sözleşmesi’ne taraf olmasının bu Sözleşme’nin Vasıf Yönergesi’nin yorumlanmasında esas alınabilmesi bakımından yeterli olduğu ifade edilmiştir.⁸² Divan, bu yaklaşımında yukarıda değindiğimiz ABİHA m. 78/f.2 hükmünden hareket etmiş olup yinelenecek olursa bu düzenleme, ortak bir Avrupa iltica sistemi kurulması için AB yasama organına gerekli önlemleri alma yetkisi vermektedir.⁸³ Dolayısıyla, kararda Bulgaristan’ın AB üyesi olmakla, dolaylı olarak, kendisi taraf olmasa bile⁸⁴ AB’nin taraf olduğu İstanbul Sözleşmesi’ne uygun davranmakla yükümlü olduğuna karar verilmiştir.⁸⁵ Sonuç olarak, AB’nin İstanbul Sözleşmesi’ne taraf olması nedeniyle Sözleşme’den doğan yükümlülüklerinin ABİHA m. 78/f.1 uyarınca üye devlet mahkemelerince Vasıf Yönergesi’nin yorumlanmasında -söz konusu üye devlet İstanbul Sözleşmesine taraf değilse bile- esas alınması gerektiği ifade edilmiştir.⁸⁶

⁷⁹ WS kararı, para. 45.

⁸⁰ WS kararı para. 45.

⁸¹ WS kararı para. 46.

⁸² WS kararı para. 46.

⁸³ WS kararı para. 46.

⁸⁴ Eklemek isteriz ki, Bulgaristan, İstanbul Sözleşmesi’ne taraf olmadığı gibi Sözleşme’nin onaylanmasına da açıkça karşı çıkan üye devletlerden biri olmuştur; bu konuda bkz. M. Ilcheva, ‘Bulgaria and the Istanbul Convention – Law, Politics and Propaganda vs. the Rights of Victims of Gender-Based Violence’, 3(1) *Open Journal for Legal Studies* (2020); A. Krizsan and C. Roggeband, *Politicizing Gender and Democracy in the Context of the Istanbul Convention* (Palgrave MacMillan, 2021). WS kararında, Bulgaristan’daki bu siyasi duruşa rağmen Bulgar makamlarının AB müktesebatının uygulanması bağlamında söz konusu Sözleşme’yi yorum yoluyla göz önünde bulundurma yönündeki yükümlülüğünün vurgulanmış olması dikkat çekicidir.

⁸⁵ WS kararı, para. 47.

⁸⁶ WS kararı, para. 47. Karardaki bu yaklaşım, Divan Büyük Dairesi’nin İstanbul Sözleşmesi’ne ilişkin olarak yayımladığı, 1/19 sayılı ve 6 Ekim 2021 tarihli Görüşü ile aynı yöndedir, bkz. “Opinion 1/19 of

Söz konusu tespitinin ardından Divan, İstanbul Sözleşmesi'nin 60. maddesi birinci fıkrasına değinmiştir.⁸⁷ Bu düzenleme, Cenevre Sözleşmesi kapsamında cinsiyete dayalı şiddetin mülteci koruması kapsamında bir zulüm biçimi olarak kabul edilmesini sağlamak için taraf devletlerin gerekli önlemleri almasını öngörmektedir. Anılan hüküm uyarınca, taraf devletler “ *taraflar Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi 1A(2) maddesi anlamı çerçevesinde, kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir zulüm çeşidi ve tamamlayıcı/yardımcı korumayı gerektiren ciddi bir zarar biçimi olarak tanınmasını teminen gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır.*”⁸⁸ Divan, ikinci olarak, İstanbul Sözleşmesi m. 60/f.2 hükmüne değinmiştir. Divan, bu hüküm uyarınca, İstanbul Sözleşmesi'ne taraf devletlerin Cenevre Sözleşmesi'nde sayılan zulüm nedenlerinin her birine ilişkin olarak cinsiyete duyarlı bir yorum getirmekle yükümlü olduğunu; zulüm tehdidinin bu nedenlerden bir veya daha fazlasına dayandığının tespiti halinde, başvuru sahibine mülteci statüsü verilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁸⁹ Anılan hüküm uyarınca “*Taraflar, [Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin] gerekçelerinden her birine toplumsal cinsiyete duyarlı bir yorum getirilmesini sağlar ve bu gerekçelerden bir veya birden fazlası nedeniyle zulümden korkulduğu durumlarda başvuranlara yürürlükteki ilgili araçlara göre mülteci statüsü verilir.*” Divan değerlendirmesinde ayrıca Cenevre Sözleşmesi'nin uluslararası koruma hukukunun temel taşı olduğunu ifade etmiş, Yönerge'nin yorumlanmasına esas alınacak uluslararası kaynaklar bakımından Cenevre Sözleşmesi ve Ek Protokolü ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek

the Court (Grand Chamber),” EU:C:2021:832, para. 303. Divan, söz konusu görüşünde ayrıca Cenevre Sözleşmesi'nin AB'nin İstanbul Sözleşmesi'nden doğan yükümlülüklerine uygun olarak cinsiyete duyarlı şekilde (*gender-sensitive*) yorumlanması gerektiğini ifade etmiştir; bkz. para. 294, 302 ve 303. Ancak, eklemek gerekir ki WS kararında Divan'ın benimsemiş olduğu bu yaklaşım Hukuk Sözcüsü de la Tour'un raporunda ortaya koyduğu görüşünden ayrılmaktadır. De la Tour'a göre, AB iltica müktesebatının yorumlanmasında CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi'nin dikkate alınmasının mümkün olmadığı ifade edilmiştir; bkz. CJEU, *Opinion of Advocate General Richard de la Tour in Case C-621/21* (20 April 2023), para. 63.

⁸⁷ WS kararı, para. 48.

⁸⁸ İstanbul Sözleşmesi'nin Resmî Gazete'de yayımlanan Türkçe çevirisi için bkz. R.G. 8.03.2012/28227, erişim 10 Ocak 2026, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308m1-1.pdf>.

⁸⁹ WS kararı, para. 47.

Komiserliği (BMMYK) tarafından yayımlanan belgelerin de bu anlamda önem arz ettiğini vurgulamıştır.⁹⁰

Sonuç olarak, Vasıf Yönergesi CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi'nin anılan 60. maddesi ışığında yorumlanmıştır. Buradan hareketle, menşe ülkesindeki kadına yönelik cinsiyete dayalı şiddet tehdidi Vasıf Yönergesi m. 9/f.2 (a) ve (f) bentleri çerçevesindeki “zulüm” kavramı dahilinde görülmüştür.⁹¹

2. Belirli Bir Toplumsal Gruba Mensubiyet ve Cinsiyete Dayalı Şiddet Mağduru Kadınlar

Divan, devam eden incelemesinde haklı nedenle zulüm korkusunun nedenlerinden biri olarak Vasıf Yönergesi m. 10/f.1(d) bendinde düzenlenen “belirli bir toplumsal gruba mensubiyet” kriterini değerlendirmiştir.

Divan bu değerlendirmesinde öncelikle “belirli bir toplumsal gruba mensubiyet” şartına ilişkin olarak Vasıf Yönergesi m. 10/f.1(d) bendinde yer verilen koşulları açıklamıştır. Anılan şart bakımından iki temel koşulun bulunduğu ifade edilmiştir. Bunlardan ilki başvuruçunun Vasıf Yönergesi m. 10/f.1(d) bendinde sayılan üç özellikten birine sahip olduğuna kanaat getirilmesidir. Buna göre belirli bir toplumsal gruba mensubiyetten bahsedilebilmesi için söz konusu grubu oluşturan üyelerin ya onları tanımlayan ve doğuştan gelen bir özelliğe sahip olması gerekir ya değiştirilemeyen ve ortak bir geçmişi bulunmalıdır ya da kimlikleri veya vicdanlarına ilişkin olarak onları bundan vazgeçmeye zorlayamayacak kadar temel bir özellikleri veya inançları bulunmalıdır. Başvuruçunun sağlaması gereken söz konusu ilk şart bakımından birbirine alternatif olarak öngörülen bu nitelikler doktrinde “değiştirilemez nitelikler” olarak da anılmıştır.⁹² Belirli bir toplumsal gruba mensubiyet kapsamında Vasıf Yönergesi m.

⁹⁰ WS kararı, para. 38.

⁹¹ AB iltica hukukunda İstanbul Sözleşmesi'nin etkisi hakkında ayrıca bkz. Catherine Warin, “Gender in European Union Asylum Law: The Istanbul Convention as a Game Changer?” *International Journal of Refugee Law* 36, sy. 1-2 (2024): 93-105. Mülteci statüsüne ilişkin tanımın İstanbul Sözleşmesi ışığında yorumlanarak toplumsal cinsiyete dayalı sığınmayı da kapsayacak şekilde ele alındığı bir inceleme için bkz. Ayşe Güneş, “Feminist Hukuk Teorisinin Uluslararası Mülteci Hukukuna Müdahalesi: Toplumsal Cinsiyete Bağlı Zulüm” iç: Zeynep Özlem Üskül Engin, Doğan Kara ve Dilşad Kuşoğlu Altınışık (eds) *Toplumsal Cinsiyet ve Hukuk*, On İki Levha Yayıncılık, 2022, Ss. 29-51, s.42-26.

⁹² Karagözoğlu / Partalçı, s. 329; BMMYK, “Guidelines On International Protection: “Membership of a particular social group” within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967

10/f.1(d) bendinde aranan ikinci şart “ayırt edici kimlik” şartıdır. Buna göre grubu oluşturan kişilerin menşe ülkesindeki toplum tarafından “farklı” olarak algılanması, diğer bir ifadeyle, belirgin bir kimliğe sahip olması aranır. Bu ikinci şart doktrinde “toplumsal algı” olarak da anılmıştır.⁹³

“Değiştirilemez nitelikler” ve “toplumsal algı” olmak üzere, Vasıf Yönergesi m. 10/f.1 (d) bendi uyarınca “belirli bir toplumsal gruba mensubiyet” için aranan iki temel şartın aynı anda sağlanması gerekmektedir. Ancak eklemek gerekir ki doktrinde bu şartların birbirine alternatif olarak uygulanması gerektiği de savunulmuştur.⁹⁴ Öte yandan, BMMYK Rehber İlkeleri’nde de bu şartların birbirine alternatif olarak aranması yönünde görüş bildirildiği görülmektedir.⁹⁵ Bu bakımdan, Yönerge’deki yaklaşım BMMYK görüşünden ayrılmakta ve “karma alternatifli” yaklaşım olarak nitelendirilmektedir.⁹⁶

Vasıf Yönergesi m. 10/f.1 (d) uyarınca menşe ülkedeki koşullara bağlı olarak, belirli bir toplumsal grup kavramı, cinsel yönelim gibi ortak bir kritere dayalı bir grubu da içerebilir. Anılan hüküm uyarınca cinsel kimlik dahil olmak üzere cinsiyetle ilgili hususların, belirli bir toplumsal gruba mensubiyetin belirlenmesi veya bu tür bir grubun özelliğinin tanımlanması amacıyla dikkate alınabileceği ifade edilmiştir.

Protocol relating to the Status of Refugees,” HCR/GIP/02/027 May 2002, <<https://www.unhcr.org/media/guidelines-international-protection-no-2-membership-particular-social-group-within-context>>, para. 6 ve 7.

⁹³ ibid.

⁹⁴ Bu şartların birbirine alternatif olarak uygulanması gerektiği yönünde bkz. Christel Querton, ‘One Step Forward, Two Steps Back? Interpreting ‘Particular Social Group’ In the European Union’ Christel Querton, ICLQ vol 71, 2022, ss. 425–451, s. 434; ayrıca bkz. Christel Querton, ‘The Interpretation of the Convention Ground of “Membership of a Particular Social Group” in the Context of Gender-Related Claims for Asylum: A Critical Analysis of the Tribunal’s Approach in the UK’ (2012) Refugee Law Initiative Working Paper No 3. Söz konusu tartışmaya ilişkin olarak ayrıca bkz. Thomas Spijkerboer, “Asylum Decision-Making, Gender and Sexuality,” Tsourdi, Evangelina/De Bruycker, Philippe (Ed.), Research Handbook on EU Migration and Asylum Law içinde, Edward Elgar, 2022, s. 194-204.

⁹⁵ “Guidelines On International Protection: “Membership of a particular social group” within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees,” HCR/GIP/02/027 May 2002, para.11.

⁹⁶ Neva Övünç Öztürk, Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi (Seçkin Yayıncılık 2015), s. 279-28; ayrıca bkz. Karagözoğlu / Partalcı, s. 330.

Söz konusu soyut açıklamaların ardından Divan, belirli bir toplumsal gruba mensubiyet için Vasıf Yönergesi m. 10/f.1 (d) bendinde aranan şartları toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru kadınlar bakımından somutlaştırmıştır. İlk koşul için öngörülen üç alternatiften ilkinin, yani, grubu oluşturan üyelerin onları tanımlayan ve doğuştan gelen bir özelliğe sahip olması şartının, biyolojik olarak tüm kadınlar için gerçekleştiği belirtilmiştir.⁹⁷ Divan, bu tespitin ardından, menşe ülkedeki belirli özelliklere sahip kadınların da (“grup üyelerinin değiştirilemeyen ve ortak bir geçmişi bulunması” özelliğini karşılaması bakımından) kendi içinde ayrıca bir grup olarak değerlendirilmesinin mümkün olabileceğini ifade etmiştir.⁹⁸ Bu anlamda, belirli bir toplumsal gruba mensubiyet bakımından aranan ilk kriter, genel olarak tüm kadınlar için sağlanabildiği gibi zorla evlendirilme tehdidinden kaçmış olmak gibi ek başkaca bir ortak özelliği bulunan kadınların da kendi içinde belirli bir toplumsal grup olarak yorumlanması mümkündür.⁹⁹

Belirli bir toplumsal gruba mensubiyet için aranan ve doktrinde “toplumsal algı” olarak anılan ikinci koşul bakımından Divan, ilgili menşe ülkedeki toplumsal koşullar özelinde bir değerlendirme yapılması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁰⁰ Bu bakımdan Divan özellikle zorla evlendirmelerin bir toplumsal norm olarak kabul edildiği durumlarda bu tür bir evliliği reddeden kadınların veya bu tür evliliği sonlandırması dolayısıyla toplumsal normu ihlâl etmiş bulunan kadınların, bu davranışları sebebiyle damgalanmaları, toplumsal yargılanma, dışlanma ya da şiddete maruz kalmaları halinde menşe ülkelerinde belirgin bir kimliğe sahip bir toplumsal grup teşkil edebileceklerini ifade etmiştir.¹⁰¹ Bu anlamda toplumsal olarak dışlama ve şiddete maruz kalma durumunun tüm ülkeye yayılmayıp, bölgesel olması da yeterli görülmüştür.¹⁰² Divan, söz

⁹⁷ WS kararı para. 49.

⁹⁸ WS kararı para. 50.

⁹⁹ WS kararı para. 52 ve 62.

¹⁰⁰ WS kararı para. 54.

¹⁰¹ WS kararı para. 58.

¹⁰² WS kararı para. 54.

konusu değerlendirmeleri yaparken, büyük lde genişletici yorum yaparak yer yer BMMYK Kılavuzlarında yer verilen rehber ilkelere de değinmiştir.¹⁰³

3. Haklı Korku

Divan son olarak, mülteci statüsünün belirlenmesinde belirli bir toplumsal gruba mensubiyet sebebiyle zulüm görme korkusunun Vasıf Yönergesi m. 2 (d) bendi bağlamında ‘‘haklı korku’’ olup olmadığının ne şekilde değerlendirileceği hakkında tespitlerde bulunmuştur. Buna göre, Vasıf Yönergesi m. 4/f.3 işığında başvuru sahibinin zulüm görme korkusunun haklı olup olmadığının değerlendirilmesi bireysel nitelikli olmalıdır, ayrıca her bir somut olaydaki koşullara göre, dikkat ve özenle yapılması gerekir.¹⁰⁴ Bu çerçevede, cinsiyete dayalı şiddet dolayısıyla zulme uğrama korkusu bulunan kadın başvurucunun sığınma talebinin incelenmesinde ilgili menşe ülke bilgilerinin toplanması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁰⁵ Buna göre, kadın erkek eşitliği, kadınların siyasi, toplumsal ve ekonomik hakları, menşe ülkedeki gelenekler ve bunlara uymamanın sonuçları, geleneklere bağlılığın ve geleneksel uygulamaların yaygınlığı değerlendirilmelidir.¹⁰⁶ Divan ayrıca, ‘‘haklı korku’’nun varlığının değerlendirilmesi bakımından menşe ülkede kadınlara yönelik şiddetin görülme sıklığı, şiddetin türleri, kadınlara sunulan korumanın yeterliliği, faillere yönelik cezai yaptırımlar, bir kadının menşe ülkesine döndüğünde karşılaşabileceği riskler gibi unsurlar hakkında bilgi edinilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹⁰⁷

¹⁰³ Kararda atıf yapılan ilgili BMMYK rehber ilkeleri için bkz. ‘‘UNHCR Guidelines on International Protection no.2: ‘‘Membership of a Particular Social Group’’ within the Context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees’’ (HCR/GIP/02/02), para 14. Erişim Tarihi: 17.12.2025, <https://www.unhcr.org/media/guidelines-international-protection-no-2-membership-particular-social-group-within-context>. Kararda söz konusu BMMYK atfını içeren ilgili kısım için bkz. WS kararı para. 56.

Öte yandan, Divan kararlarında söz konusu bağlayıcılığı olmayan ilkelere, diğer bir ifadeyle ‘‘yumuşak hukuk kurallarına’’ bilinçli bir seçicilikle atıf yapıldığı hakkında bir analiz için bkz. Amanda Taylor, ‘‘The CJEU and Its Interaction with International Law in the Qualification Directive: A Calculated Selectivity?,’’ European Database of Asylum Law, son güncelleme şubat, 12 2015, erişim 25 Aralık 2025, <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/journal/cjeu-and-its-interaction-international-law-qualification-directive-calculated-selectivity>.

¹⁰⁴ WS kararı para. 60.

¹⁰⁵ WS kararı para. 61.

¹⁰⁶ WS kararı para. 61.

¹⁰⁷ WS kararı para. 60.

B. Zulüm Korkusu ile Belirli Bir Toplumsal Gruba Mensubiyet Arasındaki Bağlantı

Divan, kendisine yöneltilen dördüncü soru kapsamında başvuruçunun karşı karşıya kaldığı haklı nedenle zulüm korkusu ile zulüm nedeni (belirli bir toplumsal gruba mensubiyet) arasındaki bağlantıyı tartışmıştır.

Divan bu meseleyi ele almadan önce, devlet dışı aktörlerin Vasıf Yönergesi m. 6 (c) bendi kapsamında zulüm aktörü olarak değerlendirilebilmesi ihtimaline değinmiştir. Anılan hüküm uyarınca, başvuruçunun zulüm veya ciddi zarar korkusunun sorumlusunun devlet dışı aktörler olması halinde, sığınma başvurusunun uluslararası koruma kapsamında değerlendirilmesi için menşe devletin başvuruçuya koruma sağlayamadığının veya sağlamak istemediğinin kanıtlanması gerekir.¹⁰⁸ Başvuruçunun mülteci korumasından faydalanabilmesi için menşe ülkesinde etkin ve süreklilik arz eden bir korumadan yoksun olması aranmaktadır.¹⁰⁹ Dolayısıyla, devletin bireye koruma sağlama niyetinin varlığı tek başına devlet dışı aktörün sebep olduğu haklı nedene dayalı zulüm korkusunu ortadan kaldırmaya yeterli olmayıp, Devlet korumasının etkin ve sürekli nitelikte olması gerekir.¹¹⁰ Menşe ülkede haklı nedenle zulüm korkusuna sebep olan eylemlerin tespit edilerek kovuşturulmasını ve cezalandırılmasını sağlayacak etkili bir devlet korumasının bulunması gerekir.¹¹¹

Devlet dışı aktörlerin eylemleri dolayısıyla Devletin sorumluluğuna ilişkin bu açıklamaların ardından Divan, kendisine yöneltilen soru kapsamında Vasıf Yönergesi m. 9/f.3 hükmünün yorumlanması hakkında bir değerlendirme yapmıştır. Anılan m. 9/f.3 hükmü uyarınca, mülteci statüsünün tanınması için zulüm nedenleri ile zulüm eylemleri arasında veya zulüm eylemlerinin devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilmesi halinde zulüm nedenleri ile devletin sağlayamadığı koruma arasında bir bağlantı

¹⁰⁸ WS kararı para. 64.

¹⁰⁹ WS kararı para. 65.

¹¹⁰ Vasıf Yönergesi çerçevesinde bu yöndeki tespit ve açıklamalar hakkında ayrıca bkz. Neva Övünç Öztürk, *Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi* (Seçkin Yay., 2015) 238.

¹¹¹ WS kararı para. 65.

kurulması gerekir. Bu düzenlemede yer verilen “veya” ifadesi hükmün yorumlanmasında bazı tereddütleri gündeme getirmiştir.

Doktrinde bu gibi bir ifadeyi yorumlarken üç farklı yaklaşımın gündeme gelebileceğine işaret edilmiştir. Divan’ın esas aldığı yaklaşıma değinmeden önce tartışmanın özünün anlaşılması bakımından bu ifadeden doğabilecek alternatif yorumlara değinmek önem arz etmektedir. Bu meseleye dair benimsenebilecek ilk yaklaşımda, başvurucunun kocası ve ailesi tarafından maruz kaldığı şiddetin cinsiyet temelli olması halinde, yani söz konusu zulüm başvuru kadın olduğu için gerçekleşmişse, bu maddenin koşulları yerine getirilmiş sayılacaktır.¹¹² İkinci bir yaklaşım uyarınca, Türk makamlarının başvurucuyu koru(ya)mamasının sebebinin cinsiyet temelli olması halinde -örneğin, şikayet başvuru bir kadın olduğu için ihmal edilmişse- Vasıf Yönergesi’nde öngörülen bağlantı unsuru yerine getirilmiş sayılacaktır.¹¹³ Üçüncü yaklaşımda ise daha yüksek bir eşik aranarak hem devlet dışı aktörlerin davranışı hem de devletin sağla(ya)madığı koruma bakımından başvurucunun cinsiyeti ile bağlantı kurulması gerekecektir. Buna göre, başvurucunun eski kocası tarafından maruz kaldığı şiddetin başvuru kadın olduğu için gerçekleştiğinin ortaya konulması aranacağı gibi Türk makamlarının başvurucuyu koru(ya)mamasının nedeni de bu kişinin kadın olmasından kaynaklanmalıdır.¹¹⁴

Divan’ın yaklaşımı başvurucuyu daha çok koruyan ve BMMYK Uluslararası Koruma Rehber İlkeleri ile uyum içindeki yaklaşım olmuştur.¹¹⁵ Divan zulüm eylemlerini devlet dışı aktörlerin gerçekleştirmesi halinde devletin sağlayamadığı koruma ile zulüm nedeni arasında ayrıca bir bağlantı bulunmasını gerekli görmemiştir.¹¹⁶ Buna göre

¹¹² WS kararı para. 66-67.

¹¹³ Alezini Loxa, “International Human Rights Commitments to Protect Victims of Domestic Violence: Refugee Recognition as the First Step for an Integrated Approach Under EU Law in Case C-621/21, Intervyuirasht Organ Na DAB Pri MS (Women Victims of Domestic Violence)” *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 31, sy. 4, (2024): 543.

¹¹⁴ ibid.

¹¹⁵ İlgili BMMYK ilkeleri için bkz. BMMYK, “*Guidelines on International Protection no. 1: Gender-Related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*” (HCR/GIP/02/01) HCR/GIP/02/01, para. 21. Kararda bu değlendirmeleri içeren kısım için bkz. WS kararı, para. 68–69.

¹¹⁶ WS kararı, para. 70.

devletin başvuruçuya koruma sağla(ya)mamasının nedeni cinsiyet temelli olmayıp, söz gelimi menşe ülkedeki yargı sistemindeki aksaklıklardan kaynaklanıyor olsa da bağlantı kurulmuş sayılacaktır.¹¹⁷ Dolayısıyla, başvuruçunun devlet dışı aktörler tarafından maruz kaldığı zulüm ile cinsiyeti arasındaki bağlantının kurulması yeterli görülmüştür. Diğer bir ifadeyle, başvuruçunun karşı karşıya kaldığı haklı nedenle zulüm korkusu olarak eski eşi ve ailesi tarafından şiddet görme tehdidinin başvuruçunun kadın olmasından kaynaklandığı söylenebildiği ölçüde Yönerge m. 9/f.3'teki şart gerçekleşmiş sayılacaktır.

C. İkincil Koruma

Divan, değerlendirmesinin son aşamasında ikincil koruma statüsü hakkında tespitlerde bulunmuştur. Vasıf Yönergesi m. 15 (a) ve (b) bentleri çerçevesinde düzenlenen ikincil koruma bağlamındaki “ciddi zarar kavramı,” aile içi şiddet mağduru kadınlar yönünden incelenmiştir.¹¹⁸

Vasıf Yönergesi m. 2 (f) bendi uyarınca, mülteci korumasından faydalanamayan kişinin, menşe ülkesine geri gönderilmesi halinde Vasıf Yönergesi m. 15 uyarınca ciddi bir zarar görme riski bulunmaktaysa ve kişi bu risk nedeniyle menşe ülkenin korumasından yararlanamamakta veya yararlanmak istememekteyse bu kişiye ikincil koruma statüsünün verilmesi gündeme gelmektedir. Dolayısıyla, Divan bu soruyu yalnızca başvuruçunun mülteci statüsüne hak kazanamadığı ihtimalde gündeme gelecek bir soru olduğunun altını çizerek cevaplandırmıştır.¹¹⁹

Ciddi zarar, Vasıf Yönergesi m.15 (a) bendi uyarınca idam veya ölüm cezasını ifade ederken, (b) bendi uyarınca işkence veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da cezayı ifade etmektedir.¹²⁰ Vasıf Yönergesi, ikincil korumayı gerektirecek türden ciddi zarar değerlendirmesinde bu zararı gerçekleştiren kişinin devlet ya da devlet dışı aktör olması bakımından bir ayrımaya yer vermemiştir.¹²¹

¹¹⁷ WS kararı, para. 66.

¹¹⁸ WS kararı, para. 71.

¹¹⁹ WS kararı, para. 72.

¹²⁰ WS kararı, para. 73.

¹²¹ WS kararı, para. 75.

Divan, ikincil korumayı gerektirecek türden ciddi zarar kavramı hakkındaki değerlendirmesinde öncelikle bu zararı veren kişinin devlet dışı aktörler olduğu durumların da hükmün uygulama alanına dahil olduğunu belirtmiştir. Bu bakımdan hükümde yer alan “infaz” ifadesinin devlet dışı aktörler tarafından neden olunan zararları kapsayacak biçimde yorumlanması gerektiğine karar vermiştir.¹²² Dolayısıyla, bir kadının kültürel, dini veya geleneksel normları ihlâl ettiği iddiasıyla ailesinin veya toplumun bir üyesi tarafından öldürülme riskiyle karşı karşıya olması halinde de ilgili hükümdeki anlamıyla ciddi bir zararın mevcut olduğunu söylemek gerekir.¹²³ Bir kadının kültürel, dini veya geleneksel normları ihlâl ettiği iddiasıyla ailesinin veya toplumun bir üyesi tarafından şiddete uğrama riski mevcut olup, öldürülme riski bulunmuyorsa bu kez m. 15 (b) bendi çerçevesinde işkence veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza kapsamında bir ciddi zarar bulunduğu söylenebilecektir.¹²⁴ Sonuç olarak, devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen kadına yönelik cinsiyete dayalı şiddet eylemlerinin Vasıf Yönergesi m. 15 kapsamında olduğuna karar verilmiştir.¹²⁵

V. DEĞERLENDİRMELER

WS kararı ile AB hukukundaki uluslararası koruma statülerine dair kriterlerin yorumlanmasında, İstanbul Sözleşmesi ve CEDAW ışığında, cinsiyete duyarlı bir yaklaşım benimsenmiştir. Karar, aile içi şiddet mağduru kadınların Vasıf Yönergesi kapsamında mülteci ya da ikincil koruma statülerinden faydalanabilmesine imkân sağlamaktadır. Karar, AB göç ve iltica hukuku uygulamasında büyük bir yankı uyandırmıştır.¹²⁶

WS kararının, Cenevre Konvansiyonu’nun yorumlanmasında ileri sürülen feminist yaklaşımlar ile paralel olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle 2000’li

¹²² WS kararı, para. 76.

¹²³ ibid.

¹²⁴ WS kararı, para. 77.

¹²⁵ WS kararı, para. 80.

¹²⁶ WS kararının bu bakımdan “hayati önemde” olduğu yönünde bir değerlendirme için bkz. Özlem Altıparmak, “Avrupa Birliği Adalet Divanı’nın WS Kararı Işığında Devletin Aile İçi Şiddet Mağdurlarını Korumamasının Mülteci Hukuku Açısından Sonuçları,” *İzmir Demokrasi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, sy. 1 (2025): 38.

yılların başından bu yana, cinsiyetin ve cinsel yönelimin “belirli bir toplumsal grup” kavramının yorumlanmasındaki rolüne veya aile içi şiddet eylemlerinin haklı nedene dayalı zulüm korkusu kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine dair uluslararası doktrinde pek çok görüş ileri sürülmüştür.¹²⁷ Keza, cinsiyete dayalı şiddet mağduru kadınların uluslararası korumadan faydalanması yönünde ulusal düzeyde bazı mahkeme kararlarına da rastlanılmaktadır.¹²⁸ Öte yandan, yukarıda değindiğimiz üzere, Vasıf Yönergesi m. 10/f.1 (d) bendi kapsamında, cinsiyete dair hususların belirli bir toplumsal grubun teşkilinde bir nitelik olarak dikkate alınabileceği düzenlenmektedir.¹²⁹ Bu bakımdan, WS kararı, feminist bir devrim olmaktan ziyade “insan hakları hukuku ile getirilen standartları yakalama çabası” olarak da nitelendirilmiştir.¹³⁰

¹²⁷ Bu konuda bkz. Christel Querton, “One Step Forward, Two Steps Back? Interpreting ‘Particular Social Group’ in the European Union Christel Querton,” *ICLQ* 71 (2022): 425-451; Heaven Crawley, “Gender, Persecution and the Concept of Politics in the Asylum Determination Process,” *Forced Migration Review* 9 (2000): 17-20; Hana Cheikh Ali and et. al., “Gender Related Asylum Claims in Europe: A Comparative Analysis of Law, Policies and Practice focusing on Women in Nine EU Member States” (European Parliament, Directorate General for Internal Policies Policy Department C: Citizens’ Rights And Constitutional Affairs, 2012); Michelle Foster, “Why We Are Not There Yet: The Particular Challenge of “Particular Social Group”,” in *Gender in Refugee Law: From the Margins to the Centre*, ed, Efrat Arbel, Catherine Dauvergne and Jenni Millbank, (Routledge, 2014) 18; Constance MacIntosh, “When ‘Feminist Beliefs’ Became Credible as ‘Political Opinions’: Returning to a Key Moment in Canadian Refugee Law,” *Canada Journal of Women and Law* 17 (2005): 136; Siobhán Mullally, “Gender Asylum Law: Providing Transformative Remedies?” in *Contemporary Issues in Refugee Law*, ed, Satvinder Singh Juss and Colin Harvey, (Edward Elgar, 2013): 196-224; Siobhán Mullally, “Domestic Violence Asylum Claims and Recent Developments In International Human Rights Law: A Progress Narrative?” *International and Comparative Law Quarterly* 60, sy. 2 (2011): 459-484; Ceren Karagözoğlu ve Rumeysa Partalçı, “Cinsiyet Temelli Zulme Karşı Uluslararası Hukukta ve Türk Hukukunda Sağlanan Koruma Statüleri,” *Public and Private International Law Bulletin* 44, sy. 2 (2024): 319–376.

¹²⁸ Siobhán Mullally, ‘Domestic Violence Asylum Claims And Recent Developments In International Human Rights Law: A Progress Narrative?’, *The International and Comparative Law Quarterly* 60, sy. 2, (2011): 459-484; Lyra Jakulevičienė and Biekša Laurynas, “Trends in the Qualification of Asylum Claims Related to Gender-Based Violence under International and European Law,” *The International Journal of Human Rights* 26, sy. 5, (2022): 833-855. Ulusal mahkemelerde aile içi şiddet mağduru kadınların uluslararası koruma başvurularına ilişkin birbirinden ayrışan yaklaşımları hakkında bkz. Sibel Safi, Mülteci Hukukunda Belli Bir Sosyal Gruba Aidiyet Kriteri ve ‘Aile İçi Şiddet’ Bağlamında AB Adalet Divanının WS Bulgaristan Kararı (C-621/21, WS v. Intervyuirasht organ na DAB pri MS),” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 27, sy. 1, (2025):75-81; Karagözoğlu ve Partalçı, 357-361.

¹²⁹ Öztürk, s. 289.

¹³⁰ Silvia Steininger, “The CJEU's Feminist Turn?: Gender-based Persecution as a Ground for Protection,” *VerfassungsBlog*, son güncelleme Şubat 20, 2024, erişim 25 Aralık 2025, <https://verfassungsblog.de/the-cjeu-feminist-turn/>.

WS kararı, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı kadınların korunmasında devletin pozitif yükümlülükleri bağlamında da önem arz eder. Yukarıda değindiğimiz üzere Vasıf Yönergesi m. 9/f.3 uyarınca mülteci statüsünün kazanılması için haklı nedenle zulme uğrama korkusu ile zulüm nedenleri arasındaki bağlantının kurulması zorunludur. Aile içi şiddet mağduru bir kadının başvuru olduğu durumlarda, aile üyeleri gibi devlet dışı aktörlerin başvurucuya zulmetmesinin sebebinin, başvurunun belirli bir toplumsal gruba üye olmasına (yani, kadın olmasına) dayandırılması güçlük arz edebilir. Zira, aile içi şiddet vakalarında, başvurunun karşı karşıya kaldığı zulüm riskinin gerekçesi çoğunlukla kişisel sebepler olabilmektedir.¹³¹ WS kararı ile Divan, bu soruna bir çözüm getirmiştir. Buna göre, zulüm nedeni ile devlet dışı zulüm aktörünün eylemi arasındaki bağın veya zulüm nedeni ile devletin koruma zafiyeti arasındaki bağın kurulması, birbirine alternatif olarak, yeterli görülmüştür.¹³² Böylece, WS kararı, bu mesele hakkında AB üye devlet hukuk düzenlerinde süregelen tartışmaları¹³³ da - başvuru lehine- ortadan kaldırmaktadır. Ancak, kararda bu meseleye ilişkin olarak soyut bir değerlendirme yapılmıştır. Kararda, Türkiye’deki mevcut duruma ilişkin somut değerlendirmelere yer verilmemiştir. Divan, Türkiye’nin cinsiyete dayalı şiddet mağduru kadınların korunmasındaki pozitif yükümlülüklerine ilişkin AİHM içtihadına da atıf yapmamıştır.¹³⁴

Oysa, Hukuk Sözcüsü (*Advocate General*) Richard de la Tour, WS kararına konu olaya dair görüşlerini içeren raporda¹³⁵, AİHM’in *M.G. v. Türkiye*¹³⁶, *Opuz v. Türkiye*¹³⁷

¹³¹ Öztürk, s. 290.

¹³² WS kararı, para. 66-70.

¹³³ Söz konusu tartışmalara ilişkin olarak bkz. Michael G. Heyman, “Asylum, Social Group Membership and the Non-State Actor: The Challenge of Domestic Violence.” *University of Michigan Journal of Law Reform* 36 (2003): 767-814, s. 769; Öztürk, s. 290.

¹³⁴ Hukuk Sözcüsü Raporu, para. 97; bu yönde ayrıca bkz. Loxa, “Women Victims of Domestic Violence,” 543.

¹³⁵ *Advocate General* Richard de la Tour, Opinion in Case C-621/21, 20 Nisan 2023, ECLI:EU:C:2023:314. Hukuk Sözcüleri ABİHA m. 252 ve 2013/336 sayılı [2013] OJL179/92 sayılı Karar m. 1 uyarınca, Divan’a taşınmış bir yargılamada nasıl karar verilmesi gerektiği hakkında bireysel olarak, bağımsızlık ve tarafsızlık içinde Divan’a görüş bildirmektedir; bkz. Göçmen, “Avrupa Birliği Adalet Divanı,” 237.

¹³⁶ AİHM, 22 Mart 2016 (CE:ECHR:2016:0322JUD000064610, §§ 96, 97 ve 116).

¹³⁷ AİHM, 9 Haziran 2009 (CE:ECHR:2009:0609JUD003340102, § 198).

ve *Durmaz v. Türkiye*¹³⁸ kararlarına açıkça yer vermiştir. Bu kararlar çerçevesinde Türkiye’de görülen aile içi şiddet davalarında genel ve ayrımcı bir yargı pasifliği bulunduğu, evli olmayan veya boşanmış kadınların başvurduğu koruma tedbirlerinin uygulanamadığı sonucuna varmıştır. De la Tour’un görüşünde, ayrıca, AB İltica Ajansı (*European Union Agency for Asylum*, kısaca, EUAA) tarafından yayımlanan Türkiye bilgi raporuna¹³⁹ yer verildiği görülmektedir.¹⁴⁰ Buna göre, cinsiyet eşitliğini sağlamak ve aile içi şiddet dahil olmak üzere kadınlara yönelik şiddet eylemlerini önlemek amacıyla getirilen kanuni düzenlemelere¹⁴¹ rağmen Türkiye’deki devlet makamlarının kadına karşı şiddetle mücadele için gösterdiği çabaların yetersiz ve etkisiz kaldığı ifade edilmiştir.¹⁴² Mağdurların bilgiye ve hukuki yardıma erişimi veya şikâyetlerinin kayda geçirilmesi ve sonuçta genel olarak adalete erişim sağlanmasındaki zafiyete işaret edilmiştir.¹⁴³ Koruma kararlarının veya ihtiyatî tedbirlerin polis tarafından nadiren uygulandığı belirtilmiştir.¹⁴⁴ Bu anlamda, de la Tour kadın sığınma evleri veya kabul merkezleri gibi destek hizmetlerinin sayıca yetersiz olduğunu belirtmiş, “namus cinayetleri” ve aile içi şiddetle ilgili olarak, mahkûmiyet oranının özellikle düşük olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁵ Raporda, Türkiye Cumhuriyeti’nin 2021 yılında İstanbul Sözleşmesi’nden çekildiğini de vurgulanmıştır.¹⁴⁶

¹³⁸ AİHM, 13 Kasım 2014 (CE:ECHR:2014:1113JUD000362107, § 65).

¹³⁹ European Asylum Support Office, Country of Origin Information Report: Turkey, Country Focus, erişim 10 Ocak 2026, https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/EASOCOI_Turkey_Nov2016.pdf.

¹⁴⁰ CJEU, *Opinion of Advocate General Richard de la Tour in Case C-621/21* (20 April 2023), para. 96.

¹⁴¹ Kararda T.C. Anayasası, Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanunu, İş Kanunu ve Belediye Kanunu gibi çeşitli yasal düzenlemelerde doğrudan veya dolaylı olarak kadına yönelik şiddete ilişkin atıfların bulunmakta olduğu ancak bu konudaki esas kanuni düzenlemenin 8 Mart 2012 tarihli 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Hakkında Kanun olduğu ifade edilmiştir; bkz. CJEU, *Opinion of Advocate General Richard de la Tour in Case C-621/21* (20 April 2023), para. 95 dn. 68.

¹⁴² CJEU, *Opinion of Advocate General Richard de la Tour in Case C-621/21* (20 April 2023), para. 96.

¹⁴³ ibid.

¹⁴⁴ ibid.

¹⁴⁵ ibid.

¹⁴⁶ CJEU, *Opinion of Advocate General Richard de la Tour in Case C-621/21* (20 April 2023), para 96, dn. 9.

Divan'ın Hukuk Sözcüsü raporundan ayrışır şekilde AİHM içtihadına açıkça değinmemiş olması, kanaatimizce, şaşırtıcıdır. Bu durumun bir gerekçesi olarak, Divan'ın zulüm nedeni ile zulüm eylemi arasındaki bağlantının kurulmasına dair yaklaşımı gösterilebilir. Yukarıda değinmiş olduğumuz üzere, Divan, Vasıf Yönergesi m. 9/f.3 kapsamında zulüm nedeni ve zulüm eylemi arasındaki bağlantıyı kurarken başvuru lehine olan, alternatifli yaklaşımı benimsemiştir.¹⁴⁷ Dolayısıyla, kararda, Türkiye'nin cinsiyete dayalı şiddet mağduru kadınların korunmasına ilişkin pozitif yükümlülüklerinin ihlaline dair AİHM içtihadına yer verilmemesinin bir nedeni, somut olayda devlet dışı aktörlerin zulüm eylemleri ile başvuru lehine olan cinsiyeti arasındaki bağlantının sağlanmış olması olabilir. Diğer bir ifadeyle, Divan'ın, WS'ye zulmeden eski eşi ve aile üyelerinin eylemlerinin WS'nin kadın kimliği ile bağlantılı olduğunu değerlendirdiği çıkarımını yapabiliriz. Bununla birlikte, Divan'ın, hiç değilse, Vasıf Yönergesi m. 6/f.1 (c) bendi kapsamında söz konusu AİHM içtihadına ve ilgili raporlara atıf yapması beklenebilirdi. Zira, anılan hüküm uyarınca devlet dışı aktörlerin zulüm aktörü olarak kabulü için devletin etkin ve süreklilik arz eden koruma sağlamadaki zafiyetinin ortaya konulması gerekir. Keza, ikincil koruma bağlamındaki değerlendirmesinde de Divan, ciddi zarara devlet dışı aktörlerin sebep olduğu durumların Vasıf Yönergesi'nin ilgili hükmü olan m. 15'in uygulama alanına dahil olduğunu belirtmiştir. Ancak, Divan, "ciddi zarar" unsuruna dair bu incelemesinde, yaşam hakkı ve işkence yasağını düzenleyen AİHS m. 2 ve 3 hakkında bir değerlendirmede bulunmamıştır. Halbuki, de la Tour'un görüşünde aile içi şiddete maruz kalan kadınlara yönelik olarak üye devletlerin AİHS m. 2 ve 3 kapsamındaki pozitif yükümlülüğüne ve AİHM içtihadına atıf yapıldığı görülmektedir.¹⁴⁸ Keza, Sofya İdare Mahkemesi de ikincil korumaya ilişkin son sorusunu Divan'a yöneltirken anılan AİHS hükümlerine atıfta bulunmuştur.

Divan'ın AİHM içtihadına doğrudan atıf yapmaması, Yönerge'nin yorumlanmasında ABİHA m. 78/f.1 kapsamında daha dinamik bir yorum esası

¹⁴⁷ WS kararı, para. 66-70.

¹⁴⁸ CJEU, *Opinion of Advocate General Richard de la Tour in Case C-621/21* (20 April 2023), para. 107 ve 113.

benimsemiş olmasına da dayandırılabilir. Yukarıda da kısaca değinmiş olduğumuz üzere ABİHA m. 78/f.1 uyarınca, AB ortak iltica politikalarının Cenevre Konvansiyonu ve diğer ilgili andlaşmalarla uyum içinde geliştirileceği öngörülmektedir. Bu çerçevede, Vasıf Yönergesi kapsamındaki kavramların, özellikle de “belirli bir toplumsal gruba mensubiyet” kavramının, AİHS’e atıf yapılmaksızın, CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi olmak üzere daha güncel uluslararası hukuk kaynaklarından faydalanılarak yorumlandığı görülmektedir. Kararda, AB hukuku uluslararası hukuktan bağımsız biçimde ele alınmamış, Vasıf Yönergesi’nin yorumlanmasında AB hukukuna özgü otonom yorum esası kapsamında hareket edilmekten kaçınılmıştır.¹⁴⁹ Dolayısıyla, sonuçta, Divan, AİHS’e veya AİHM içtihadına açıkça atıf yapmasa da cinsiyete dayalı şiddet ve kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi yükümlülüğünü gözetmiştir.¹⁵⁰ Böylece Divan’ın değerlendirmesi, AİHM içtihadı ile paralel doğrultuda olmaktadır. Nitekim, doktrinde de WS kararı AİHM’in *Opuz v. Türkiye*¹⁵¹ kararı ile beraber okunarak, Türkiye’nin cinsiyete dayalı şiddet mağduru kadınlara yeterli korumayı sağlayamamasının AB mülteci hukukunda ortaya çıkan bir sonucu olarak yorumlanmıştır.¹⁵²

Eklemek isteriz ki, doktrinde, WS kararı ile ortaya konan, cinsiyete duyarlı yaklaşımın AB göç politikalarını şekillendirmekte yeterli etkiyi doğurmadığı da ileri sürülmektedir.¹⁵³ Mevcut haliyle yeni Göç ve İltica Paktı’nın getirdiği reformlar, AB sınırlarındaki uluslararası koruma başvurularına ilişkin prosedürlerde hızlılığı önceleme ve cinsiyete dayalı şiddet mağduru kadınlara yönelik gerekli korumayı içermemesi

¹⁴⁹ Loxa, s. 546.

¹⁵⁰ Gesa Kübek ve Jonas Bornemann, “International Law as a Trailblazer for a Gender-Sensitive Refugee System in the EU. The Court of Justice’s ruling in Case C-621/21, Women who are Victims of Domestic Violence,” *European Law Blogpost*, son güncelleme: Haziran 2024, erişim: 20 Mart 2026 <https://www.europeanlawblog.eu/pub/oa98cmvt/release/1>.

¹⁵¹ *Opuz v. Türkiye*, No. 33401/02, [2009] ECHR 879.

¹⁵² Türkan Ertuna Lagrand, “Beyond *Opuz v. Turkey*: The CJEU’s Judgment in WS and the Refugee Law Consequences of the State’s Failure to Protect Victims of Domestic Violence,” *Strasbourg Observers Blog*, son güncelleme Şubat 20, 2024, erişim 21 Aralık, 2025, <https://strasbourgobservers.com/2024/02/20/beyond-opuz-v-turkey-the-cjeus-judgment-in-ws-and-the-refugee-law-consequences-of-the-states-failure-to-protect-victims-of-domestic-violence/>. Ayrıca bkz. Loxa, “Women Victims of Domestic Violence,” 549.

¹⁵³ Steininger, “The CJEU’s Feminist Turn?,” para. 15-16.

yönünden eleştirilmektedir.¹⁵⁴ Yeni Göç ve İltica Paktı'nda cinsiyete duyarlı yaklaşımın benimsenmesi bağlamında ancak cüzi birtakım gelişmelerin olduğu ifade edilmektedir.¹⁵⁵ Bu değişikliklerin problemin özüne dokunmadan meseleyi çoğunlukla savunmasızlık veya kırılabilirlik kavramları çerçevesinde ele aldığı belirtilmektedir.¹⁵⁶ Mevcut haliyle kırılabilirlik kavramının, yapısal düzeyde eşitlik ilkesini yaygınlaştırmadığı; bunun yerine, hamilelik, yaş küçüklüğü, insan ticareti mağduru olma gibi bireysel düzeyde belirlenen istisnai durumlar çerçevesinde kalan bir rejim oluşturduğu ifade edilmektedir.¹⁵⁷

Yeni İltica ve Göç Paktı çerçevesindeki AB politikalarına dair ileri sürülen söz konusu eleştirilere rağmen, Divan'ın WS kararıyla ortaya koyduğu yaklaşımın hiç değilse teorik etkisi yönünden umut verici olduğu kanaatindeyiz. Keza, Divan'ın devam içtihadı bu görüşümüzü destekler niteliktedir. Gerçekten de ister feminist bir reform ister insan hakları hukuku doktrininde halihazırda ileri sürülen görüşleri yakalama çabası niteliğinde görülsün, Divan'ın WS kararıyla benimsediği yorum esasının, güncel uluslararası koruma başvurularına ilişkin Divan kararlarına olan etkisi yadsınmaz.¹⁵⁸ Divan'ın 11 Haziran

¹⁵⁴ Bu yönde bkz. Amandine le Bellec and Jane Freedman, "Toward a More Gender-Equal EU Migration Policy? Gender and Sexuality in the New Pact on Migration and Asylum" in *The European Commission under President Ursula von der Leyen: Gender, Leadership, Policies, and Crises*, ed. Gabriele Abels, and et al. (Oxford, 2025): 242-243.

AB Göç ve İltica Paktı'na kadın hakları perspektifinden eleştirel bir yaklaşım için bkz. "Migration Pact Through the Eyes of a Woman," European Network of Migrant Women, son güncelleme Aralık 18 2020, erişim Aralık 17, 2025, <https://www.migrantwomennetwork.org/wp-content/uploads/MIGRATION-PACT-THROUGH-THE-EYES-OF-A-WOMAN.pdf>. Ayrıca bkz. Vella MG. Bad Deals and Tragic Pacts: The impact of the EU's management of migration through the externalisation of its borders on 'Women on the Move'. Open Res Eur. 2024 Aug 28;4:187.

¹⁵⁵ le Bellec and Freedman, "Toward a More Gender-Equal EU Migration Policy?," 228, 239. Ayrıca yeni Pakt ile getirilen değişikliklerin toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık bağlamındaki inceleyen ve önceki düzenlemeler ile karşılaştıran bir tablo için bkz. s. 232-238.

¹⁵⁶ ibid.

¹⁵⁷ ibid. Bu yöndeki değerlendirmeler hakkında bkz Amandine le Bellec, "LGBTIQ Recognition in Asylum Policies: Vulnerability as a Disabling Entitlement" in *States and the Making of Others: Perspectives on Social State Institutions and Othering in Southern Africa and Western Europe*, ed., Jeanne Bouyat, Amandine Le Bellec, and Lucas Puygrenier, (Springer Nature Switzerland, 2024): 229–252; Niamh Reilly, Nina Sahraoui, and Orla McGarry, "Exclusion, Minimization, Inaction: A Critical Review of Ireland's Policy Response to Gender-Based Violence as it Affects Migrant Women." *Frontiers in Human Dynamics* 3 (2021): 1–17; Jane Freedman, "The Uses and Abuses of 'Vulnerability' in *EU Asylum and Refugee Protection: Protecting Women or Reducing Autonomy?*," ed., Jane Freedman and Glenda Santana de Andrade, (Elgar, 2018): 251-266.

¹⁵⁸ Aynı yönde: Sara De Vido and Mathias Möschel, "WS: A turning point for women's rights?," *Common Market Law Review* 61, (2024):1672

2024 tarihli *K and L v Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid*¹⁵⁹ ve *AH ve FN v Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl*¹⁶⁰ cinsiyete duyarlı yaklaşımın izleri sürülebilmektedir. *K and L* kararında, beş yıldan bu yana Hollanda’da yaşayan ve batılı yaşam tarzını benimsemiş Iraklı iki kadının Vasıf Yönergesi kapsamında belirli bir toplumsal gruba mensubiyet şartını gerçekleştirdiği yönünde karar verilmiştir. Kararda, “batılı yaşam tarzı” veya “batılılaşma” kavramı, kadın erkek eşitliği, kadınların cinsiyete dayalı şiddete karşı korunması, zorla evlendirilmemesi, bir inanca sahip olmayı veya olmamayı seçebilmekte özgür olması ve kendi siyasi görüşlerine sahip olması hakkını ifade edecek şekilde kullanılmıştır.¹⁶¹ Anılan diğer davalara ilişkin kararında ise Divan, Taliban rejimi altında Afgan kadınların, belirli bir toplumsal gruba mensubiyet nedeniyle zulme uğrama korkusu bulunduğu hareketle, bireysel bir değerlendirme gerekmeksizin, mülteci koruması dahilinde bulunduğu hükmetmiştir.¹⁶² Kararda, Afgan kadınların eğitim, istihdam ve sağlık hakkından mahrum bırakılmalarının, seyahat ve giyim kısıtlamalarına maruz kalmalarının mülteci statüsü kapsamında aranan “zulüm” unsurunu karşıladığı değerlendirilmiştir.¹⁶³

SONUÇ

WS kararı ve devam eden güncel içtihadı ile Divan, mülteci ve ikincil koruma statülerinin kazanılmasına dair kriterlerin yorumlanmasında CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi’ni gözeterek, cinsiyete duyarlı bir yorum esası benimsemiştir. Karar bu yönden, belirli bir toplumsal gruba mensubiyet için dikkate alınabilecek kriterlerin sınırlı sayıda olmadığı; başvurucunun cinsiyeti veya cinsel yöneliminin belirli bir toplumsal

¹⁵⁹ Court of Justice of the European Union, *K and L v Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* (Case C-646/21), judgment of June 11, 2024, ECLI:EU:C:2024:487.

¹⁶⁰ Court of Justice of the European Union, *AH and FN v Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl* (Joint Cases C-608/22 and C-609/22), judgment of October 4, 2024, ECLI:EU:C:2024:828.

¹⁶¹ CJEU, *K and L v Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid*, Case C-646/21 (2024), para. 33.

¹⁶² CJEU, *AH and FN v Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl*, C-608/22 & C-609/22 (2024), para. 59. Taliban rejimi ve Afgan kadınların ve kız çocuklarının mülteci korumasından faydalanması hakkında ayrıca bkz. Nicolas Feith Tan and Meltem İneli Çiğer, ‘Group-based Protection of Afghan Women and Girls under the 1951 Refugee Convention’, *International and Comparative Law Quarterly* 72, sy. 3 (2023): 793-817.

¹⁶³ CJEU, *AH and FN v Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl*, C-608/22 & C-609/22 (2024), para. 31-46.

grup teşkil edecek şekilde doğuştan gelen ve değişmez bir nitelik olarak kabul eden yaklaşımı yansıtmaktadır. WS kararı sonrası, Divan'ın benzer meselelere dair içtihadı da bu yaklaşımı perçinlemiştir.

WS kararı, mülteci korumasında zulüm sebebi ile zulüm eylemi arasındaki bağlantının kurulmasında başvurucu lehine olan yaklaşımı esas alması bakımından da önem arz eder. Başvurucunun karşı karşıya kaldığı zulüm riskinin devlet dışı aktörlerin eylemlerinden kaynaklanması halinde gündeme gelen bu meselenin çözümünde esas alınan ilerici yaklaşım özellikle aile içi şiddet mağduru kadınlar yönünden kritik bir önemi haizdir. Öte yandan, karara konu olayda başvurucu WS'nin, menşe ülkesinin Türkiye olması da dikkat çekicidir. Divan'ın ulaştığı sonuç, dolaylı olarak Türkiye'nin cinsiyete dayalı şiddete karşı kadınlara yeterli korumayı sağlayamadığına işaret etmektedir. Divan, başvurucuya yönelik koruma zafiyetinin nedenini açıkça cinsiyet temelinde ele almamış olsa da devlet dışı aktörlerin sebep olduğu haklı nedenle zulüm korkusunun varlığının kabulü menşe ülkedeki yargı sistemindeki aksaklıklardan kaynaklı bir koruma zafiyetine delalet etmektedir.

Yeni Göç ve İltica Paktı kapsamında Vasıf Yönergesi yerini Vasıf Tüzüğü'ne bırakacaktır. Ancak, yeni düzenlemede yer alan mülteci ve ikincil koruma statülerine ilişkin tanımlar, Yönerge'deki karşılıklarını büyük ölçüde aynı biçimde korumaktadır. Bu bakımdan, WS kararı ile ortaya konan ilerici yaklaşımın etkisini yeni dönemde de sürdürmesini beklemekteyiz.

KAYNAKÇA

- Altıparmak Özlem. “Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın WS Kararı Işığında Devletin Aile İçi Şiddet Mağdurlarını Korumamasının Mülteci Hukuku Açısından Sonuçları.” *İzmir Demokrasi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, sy. 1 (2025): 25-42.
- Büyükyılmaz Kezban. “Avrupa Birliği'nde Sığınma Mevzuatı.” *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 4, sy. 1 (2024): 78-97.
- Cheikh Ali Hana and et. al. “Gender Related Asylum Claims in Europe: A Comparative Analysis of Law, Policies and Practice focusing on Women in Nine EU Member States” (European Parliament, Directorate General for Internal Policies Policy Department C: Citizens' Rights And Constitutional Affairs, 2012).
- Crawley Heaven. “Gender, Persecution and the Concept of Politics in the Asylum Determination Process.” *Forced Migration Review* 9 (2000): 17-20.
- De Vido Sara and Möschel Mathias. “WS: A turning point for women's rights?” *Common Market Law Review* 61, (2024): 1661-1682.
- de Vido Sara ve Möschel Mathias. “WS: A turning point for women's rights?.” *Common Market Law Review* 61, (2024):1672.
- Ekşi Nuray. “2011/95/AB Sayılı Vasıf Yönergesi'nin 17(1)(B). Maddesi Uyarınca İkincil Koruma Statüsü Haricinde Tutma Sebebi Olan “Ciddi Suç İşlenmesi” Kavramının Yorumuna İlişkin Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın 13 Eylül 2018 Tarihli Kararının Tercümesi ve Değerlendirilmesi” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 25, sy. 2 (2019): 757-780.
- Ertuna Lagrand Türkan. “Beyond Opuz v. Turkey: The CJEU's Judgment in WS and the Refugee Law Consequences of the State's Failure to Protect Victims of Domestic Violence.” *Strasbourg Observers Blog*, son güncelleme Şubat 20, 2024. Erişim: 21 Aralık 2025. <https://strasbourgobservers.com/2024/02/20/beyond-opuz-v-turkey-the-cjeus-judgment-in-ws-and-the-refugee-law-consequences-of-the-states-failure-to-protect-victims-of-domestic-violence/>.

European Commission. Pact on Migration and Asylum.” son güncelleme Mayıs, 21, 2024. Erişim: 25 Aralık 2025. https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_en.

European Council of the European Union, “A New Asylum and Migration Management Regulation.” son güncelleme 25 Şubat 2025. Erişim: 5 Ocak 2026. <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/asylum-migration-management/>.

European Council on Refugees and Exiles (ECRE), ECRE Comments On The Qualification Regulation (EU) 2024/1347, son güncelleme Aralık 2025, erişim tarihi 15 Mart 2026, https://ecre.org/wp-content/uploads/2025/12/ECRE-Comments_Qualification-Regulation.pdf.

Eurouropean Parliament. “Reform of the Qualification Directive: Briefing.” Erişim: 25 Aralık 2025. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2017\)603914](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2017)603914).

Foster Michelle. “Why We Are Not There Yet: The Particular Challenge of ‘Particular Social Group.’” in *Gender in Refugee Law: From the Margins to the Centre*, ed, Efrat Arbel, Catherine Dauvergne and Jenni Millbank. Routledge, 2014.

Freedman Jane. “The Uses and Abuses of ‘Vulnerability’ in *EU Asylum and Refugee Protection: Protecting Women or Reducing Autonomy?*.” ed., Jane Freedman and Glenda Santana de Andrade. Elgar, 2018: 251-266.

Göçmen İlke. “Avrupa Birliği Adalet Divanı.” *Avrupa Birliği Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar* içinde haz. Belgin Akçay ve İlke Göçmen Seçkin Yayınları, 2023. (“Avrupa Birliği Adalet Divanı”)

Göçmen İlke. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Avrupa Birliği ve Türkiye Göç Hukuku* Seçkin Yayınları, 2015.

Güneş Ahmet M. “Avrupa Birliği Yönergelerinin Doğrudan Etkisi.” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 58, sy. 2, (2009): 281-318.

Heyman Michael G. “Asylum, Social Group Membership and the Non-State Actor: The Challenge of Domestic Violence.” *University of Michigan Journal of Law Reform* 36 (2003): 767-814.

- İneli Ciğer Meltem. “Silahlı Çatışma Durumlarında Ayrım Gözetmeyen Şiddet Hareketlerinden Kaçan Kişilerin Avrupa Birliği Hukuku ve Türk Hukukunda İkincil Korunması.” *Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi* 20, sy. 1 (2018): 199-237.
- Jakulevičienė Lyra and Laurynas Biekša. “Trends in the Qualification of Asylum Claims Related to Gender-Based Violence under International and European Law.” *The International Journal of Human Rights* 26, sy. 5, (2022): 833-855.
- Karagözoğlu Ceren ve Partalçı Rumeysa. “Cinsiyet Temelli Zulme Karşı Uluslararası Hukukta ve Türk Hukukunda Sağlanan Koruma Statüleri.” *Public and Private International Law Bulletin* 44, sy. 2 (2024): 319-376.
- Kübek Gesa ve Bornemann Jonas. “International Law as a Trailblazer for a Gender-Sensitive Refugee System in the EU. The Court of Justice’s ruling in Case C-621/21, Women who are Victims of Domestic Violence.” *European Law Blogpost*, son güncelleme: Haziran 2024, erişim: 20 Mart 2026 <https://www.europeanlawblog.eu/pub/oa98cmvt/release/1>.
- le Bellec Amandine. “LGBTIQ Recognition in Asylum Policies: Vulnerability as a Disabling Entitlement” in *States and the Making of Others: Perspectives on Social State Institutions and Othering in Southern Africa and Western Europe*, ed., Jeanne Bouyat, Amandine Le Bellec, and Lucas Puygrenier, (Springer Nature Switzerland, 2024): 229–252.
- Loxa Alezini. “International Human Rights Commitments to Protect Victims of Domestic Violence: Refugee Recognition as the First Step for an Integrated Approach Under EU Law in Case C-621/21, Intervyuirasht Organ Na DAB Pri MS (Women Victims of Domestic Violence)” *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 31, sy. 4, (2024): 535-550.
- MacIntosh Constance. “When ‘Feminist Beliefs’ Became Credible as ‘Political Opinions’: Returning to a Key Moment in Canadian Refugee Law.” *Canada Journal of Women and Law* 17 (2005): 135-150.
- Mullally Siobhán. “Domestic Violence Asylum Claims and Recent Developments In International Human Rights Law: A Progress Narrative?” *International and Comparative Law Quarterly* 60, sy. 2 (2011): 459-484.

Mullally Siobhán. “Gender Asylum Law: Providing Transformative Remedies?” in *Contemporary Issues in Refugee Law*, ed, Satvinder Singh Juss and Colin Harvey, (Edward Elgar, 2013): 196–224.

Mullally, Siobhán. ‘Domestic Violence Asylum Claims And Recent Developments In International Human Rights Law: A Progress Narrative?’, *The International and Comparative Law Quarterly* 60, sy. 2, (2011): 459-484.

Olmedo Alberca Ana and et. al. *Case Study: The Evolution of Migration and Asylum Policy in the EU: From the Common European Asylum System to the New Pact on Migration and Asylum*, /ESADE-Geo Centre for Global Economy and Geopolitics, 2023-2024), Erişim Tarihi: Aralık 25, 2025, <https://www.esade.edu/faculty-research/sites/default/files/publicacion/pdf/2024-09/The%20evolution%20of%20migration%20and%20asylum%20policy%20in%20the%20EU.pdf>.

Ontario Human Rights Commission, “Appendix B: Glossary for understanding gender identity and expression.” *Policy on preventing discrimination because of gender identity and gender expression*, erişim tarihi 20 Mart 2026, <https://www3.ohrc.on.ca/en/book/export/html/11202>.

Özkan Işıl. *Avrupa Birliği Kamu Hukuku (Brexit Sonrası Değişikliklerle)*. Seçkin Yayınları, 2022.

Öztürk Neva Övünç. *Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi* Seçkin Yayınları, 2015.

Parlak Türkan Melis. *Avrupa Birliği Göç Hukuku Reformunda Düzensiz Göçmenlerin Statüleri*, Seçkin Yayınları, 2022.

Peers Steve. “The New EU Asylum Laws, part 1: the Qualification Regulation” *EU Law Analysis*, son güncelleme 30 Aralık 2023, erişim tarihi 10.12.2025, <https://eulawanalysis.blogspot.com/2023/12/the-new-eu-asylum-laws-part-1.html>.

Peers Steve. “The New EU Asylum Laws: taking rights half-seriously.” *Yearbook of European Law* 43 (2024): 113–183. (“Taking Rights Half Seriously”)

- Querton Christel. “One Step Forward, Two Steps Back? Interpreting ‘Particular Social Group’ In the European Union Christel Querton.” *International and Comparative Law Quarterly* 71 (2022): 425-451.
- Reilly Niamh, Sahraoui Nina ve McGarry Orla. “Exclusion, Minimization, Inaction: A Critical Review of Ireland’s Policy Response to Gender-Based Violence as it Affects Migrant Women.” *Frontiers in Human Dynamics* 3 (2021): 1–17.
- Safi Sibel. Mülteci Hukukunda Belli Bir Sosyal Gruba Aidiyet Kriteri ve ‘Aile İçi Şiddet’ Bağlamında AB Adalet Divanının WS Bulgaristan Kararı (C-621/21, WS v. Intervyuirasht organ na DAB pri MS).” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 27, sy. 1, (2025): 51-99.
- Steininger Silvia. “The CJEU's Feminist Turn?: Gender-based Persecution as a Ground for Protection.” *VerfassungsBlog*, son güncelleme Şubat 20, 2024. Erişim: 25 Aralık 2025. <https://verfassungsblog.de/the-cjeus-feminist-turn/>.
- T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. “Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma.” son güncelleme 2011. Erişim: 25 Aralık 2025. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/4bfac472-5470-4878-aaa5-014156b03ed0/content>.
- Tan Nicolas Feith and İneli Ciğer Meltem. ‘Group-based Protection of Afghan Women and Girls under the 1951 Refugee Convention’, *International and Comparative Law Quarterly* 72, sy. 3 (2023): 793-817.
- Taşkın Damla ve Orallı Levent Ersin. “Avrupa’da Yeni Bir Sistem: Avrupa Birliği Göç ve İltica Paktı.” *TESAM Akademi Dergisi* 12, sy. 1 (2025): 67-95.
- Taylor Amanda. “The CJEU and Its Interaction with International Law in the Qualification Directive: A Calculated Selectivity?.” *European Database of Asylum Law*, son güncelleme Şubat, 12 2015. Erişim 17 Aralık 2025, <https://www.asylumlawdatabase.eu/en/journal/cjeu-and-its-interaction-international-law-qualification-directive-calculated-selectivity>.
- United Nations High Commissioner for Refugees. “Guidelines on International Protection No.2: “Membership of a Particular Social Group” within the context of Article 1A(2) of the 1951

Convention and/or its 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees” (HCR/GIP/02/02).
Erişim Tarihi: 17.12.2025, <https://www.unhcr.org/media/guidelines-international-protection-no-2-membership-particular-social-group-within-context>.

Warin Catherine. “Gender in European Union Asylum Law: The Istanbul Convention as a Game Changer?” *International Journal of Refugee Law* 36, sy. 1-2 (2024): 93-105.